

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Asunnottoman oman osallisuuden merkitys asunnottomuuden poistamisessa ja terveydenhoidossa

Kotti, Hanna & Saarhelo, Maaret

2012 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Otaniemi

Asunnottoman oman osallisuuden merkitys asunnottomuuden poistamisessa ja terveyden hoidossa

Hanna Kotti, Maaret Saarhelo
Hoitotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2012

Kotti, H. & Saarhelo, M.

Asunnottoman oman osallisuuden merkitys asunnottomuuden poistossa ja terveydenhoidossa

Vuosi 2012 Sivumäärä 51

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää asunnottomien vaikutusmahdollisuuksia asunnottomuuden poistamiseen, omaan terveydenhoitoon ja hyvinvointiin. Tavoitteena on tuottaa sellaista tietoa, jota voitaisiin hyödyntää asunnottomuuden poistamisessa ja jonka avulla asunnoton voisi pitää huolta omasta terveydenhoidostaan ja hyvinvoinnistaan.

Suomen laissa on perus- ja ihmisoikeuksiin säädetty, että jokaisella on oikeus sopivaan asuntoon. Kuitenkin Suomessa asunnottomien määrän arvioidaan olevan nyt tällä hetkellä 2012 noin 8000, joista noin puolet on pääkaupunkiseudulla. Kiinnostuksen kohteena oli löytää vastauksia asunnottomuuden ehkäisyyn nimenomaan asunnottoman näkökulmasta. Opinnäytetyön tiedonkeruu tehtiin teemahaastatteluna Helsingissä sijaitsevassa Sällikodissa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu asunnottomuudesta, kodittomuudesta, päihteistä ja syrjäytymisestä. Sällikoti on tuettu asuntola pitkään asunnottomana olleille henkilöille. Asuntolan tarkoituksena on antaa asunto henkilöille, joiden on muuten vaikea tai mahdotonta saada asunto päihteiden käytön vuoksi. Sällikoti on niitä harvoja asuntoloita, joissa päihteettömyyttä ei vaadita. Haastattelimme henkilöitä, jotka olivat entisiä kodittomia ja jokaisella oli takanaan reilut kymmenen vuotta kodittomuutta. Haastattelut analysoitiin aineistolähtöisellä sisällön analyysillä.

Haastateltavien kertomuksien mukaan lähes kaikilla asunnottomaksi joutumiseen vaikutti suoraan tai välillisesti päihteiden käyttö. Yleisin syy asunnottomaksi joutumiseen oli vuokrien maksuhäiriöt. Syyksi asunnottomuuden pitkittymiseen oli kerrottu päihteiden tuoma turtuminen ja yhteiskunnasta syrjäytyminen. Kysyttäessä asunnottomuuden vaikutuksesta terveyteen tai hyvinvointiin, kerrottiin, että lähes kaikilla se vaikutti negatiivisesti. Sekä asunnon saantiin, että hyvinvoinnista huolehtimiseen tärkeimpänä asiana nousi oma osallistuminen ja aktiivisuus.

Tuloksen mukaan molempiin sekä asunnon saantiin että terveydenhoitoon vaikutti eniten oman aktiivisuuden puute. Kaikilla haastateltavilla oli ainakin jossain määrin päihdeongelmaa, joka oli suurin syy passiivisuuteen. Pitkä asunnottomana oloaika alentaa tutkimusten mukaan itsetuntoa ja vaikka asunto oli nyt saatu, itsetunto ei vielä ole kovin hyvä ja tämäkin osaltaan passivoi. Asunnon saannin jälkeen piti totutella uuteen statukseen asunnon haltijana, joka tarkoitti uudenlaista vastuunottoa. Monessa tapauksessa syrjäytymisen juuret ovat alkaneet jo kotoa, jossa vanhemmilla oli jo ollut mielenterveys- ja/tai päihdeongelmia. Opinnäytetyön perusteella onkin varsin perusteltua tukea syrjäytymässä olevia lapsiperheitä. Jatko-tutkimuksen haasteita olisikin selvittää, mitkä ovat ne tukikeinot millä aikuisia syrjäytyneitä ja asunnottomia voitaisiin aktivoida.

Asunnottomuus, hyvinvointi, päihteettömyys, terveydenhoito

Kotti, Hanna. & Saarhelo, Maaret.

The meaning of own participation for homeless people to remedy homelessness and health care

Year	2012	Pages	51
------	------	-------	----

The aim of the thesis was to find out if there are possibilities to influence remedying homelessness, health care and wellbeing for homeless people. The purpose is to produce information which could be utilized for remedying homelessness and with which homeless people can take care of their health care and wellbeing.

According to the Finnish constitution and human rights everyone has a right to have a suitable home. However, currently in 2012 there are about 8000 homeless people, about half of them living in Helsinki area. The target interest is to find answers to remedy homelessness especially from homeless people's point of view. The information of the thesis is gathered through theme interview method in Helsinki Sällikoti.

The theoretical part of the study consist of homelessness, alcohol or drug abuse and marginalisation. Sällikoti is a supported home for those who have been homeless for a long period of time. The purpose of Sällikoti is to provide a home for those people who have difficulties in finding a home or for whom it is even impossible to find a home because of alcohol or drug abuse. Sällikoti is one of those rare places where substance free lifestyle is not required. We interviewed five people who have been homeless for more than ten years before coming to Sällikoti. The interviews were analysed through content analysis.

According to the interviews the main reason for homelessness was directly or indirectly alcohol or drug abuse. The most common reason was the fact that rent was not paid on time. Alcohol or drug abuse also makes people passive and causes marginalization. The answer to the question how homelessness affects health and wellbeing was that the impact is negative. In order to get a home and take care of oneself the most important factor is activity and participation.

The finding was that a person's own activity affected both getting a home and taking care of oneself. Nearly every interviewed person has alcohol or drug abuse problems which were the main reasons for passivity. Because of long homelessness people also had no self confidence and that was also one reason for passive behavior. After getting a home one has to get used to the idea of having a new status which means taking on a new kind of responsibility. In many cases the roots of marginalisation have already started in childhood. Based on the study it is important to support families which are close to marginalization. Further research should be carried out in order to find out how to support and activate the already marginalized and homeless people.

Key words

Homelessness, wellbeing, substance-free lifestyle, healthcare

Sisällys

1 Johdanto	7
2 Opinnäytetyön tausta	8
3 Teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat	9
3.1 Asunnottomuuden määrittely	9
3.2 Asunnoton.....	12
3.3 Asunnottomuuden historiaa ja määrittely eri aikakausina.....	16
3.4 Asunnottomuuden poistaminen.....	18
3.5 Deliberatiivinen demokratia ja sen toteutuminen	21
3.6 Asunnottomuutta koskevat säädökset	23
3.7 Asunnottomuus tänään	24
4. Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	27
4.1 Tarkoitus ja tavoitteet	27
4.2 Tutkimuskysymykset	28
5. Opinnäytetyön toteuttaminen.....	28
5.1 Opinnäytetyön kohderyhmän kuvaus	28
5.2 Aineiston keruu	29
5.2 Analyysi	31
5.2.1 Laadullinen tutkimus prosessina.....	31
5.2.2 Aineiston analyysi	31
6 Opinnäytetyö tulokset	33
6.1 Asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseksi..	33
6.2 Asunnottomuuden vaikutus terveydenhoitoon ja hyvinvointiin	35
7 Pohdinta.....	37
7.1 Opinnäytetyön eettisyys	37
7.2. Opinnäytetyön luotettavuus.....	37
7.3 Tulosten tarkastelu	39
7.3.1 Asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseksi.....	39
7.3.2 Asunnottoman mahdollisuudet terveydenhoitoon ja hyvinvointiin	42
7.4 Tulosten merkitys, johtopäätökset ja jatkotutkimushaasteet	43
Lähteet	45
Liitteet.....	48
Liite 1	48
Liite 2	49

Liite 3	50
Liite 4	51

1 Johdanto

Perustana useille yleismaailmallisille ja alueellisille ihmisoikeuksille on ollut YK:n ihmisoikeuksien yleisjulistus. Julistus on toiminut pohjana kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevalle yleissopimukselle, joka sisältää ihmisoikeuksien julistukseen sisältyviä kansalais- ja poliittisia oikeuksia. Julistus on toiminut esikuvana yleissopimukselle, joka sisältää myös taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia. Näin ollen sopimus turvaa jokaiselle oikeuden parhaaseen saavutettavissa olevaan ruumiilliseen terveyteen ja mielenterveyteen, riittävään vaate-tukseen, ravintoon ja asumisen tasoon. (Ojanen 2009, 67.)

Opinnäytetyömme aihe syntyi kiinnostuksesta selvittää, miksi asunnottomuutta esiintyy edelleen 2000-luvun Suomessa yhteiskunnan tukitoimista ja lainsäädännöstä huolimatta. Oikeudesta asuntoon on säädetty Suomen perustuslaissa (104 /artikla 11.1). Olisiko mahdollista, että asunnottomilla itsellään olisi olemassa "ratkaisun avaimet" asunnottomuuden poistamiseksi tai vähentämiseksi ja miten pitkäaikaisasunnottomuus vaikuttaa asunnottoman terveydentilaan ja hyvinvointiin.

Pääkaupunkiseudun kaupungeista Helsingin kaupungilla on eniten tarjota tukiasuntoja ja palveluita asunnottomille, mikä on johtanut lähikaupunkien asunnottomien muuttamiseen Helsinkiin. Toimeksiantajamme on Vailla Vakinaista Asuntoa ry (VVARY), joka toimii Helsingissä, on kiinnostunut tietämään kuinka deliberatiivinen demokratia toteutuu asunnottomuuden ehkäisemisessä ja poistamisessa. Tietoa hankimme haastattelemalla entisiä asunnottomia, jotka asuvat Helsingissä Sälli- ja Sallikodissa.

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää asunnottomien vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseen, omaan terveydenhoitoon ja hyvinvointiin. Tavoitteena on tuottaa sellaista tietoa, jota voisiin hyödyntää asunnottomuuden poistamisessa ja miten asunnottomana ollessa voi pitää huolta omasta terveydenhoidostaan ja hyvinvoinnistaan.

Asunnottomuus sinänsä on terveysriski. Lisäksi asunnoton työllistää monia eri alojen toimijoita; poliisia, terveydenhuollon henkilökuntaa ja sosiaalityöntekijöitä. Riskeille ja vaaroille altis asunnoton tulee maksamaan yhteiskunnalle suuria summia. (Korhonen 2002, 12; Lehtonen & Salonen 2008, 114-119.)

Yhteiskunnan tukitoimien tavoitteena on asunnottomuuden ehkäisy ja sen poistaminen. Tämän tavoitteen onnistuessa saadaan aikaan kustannussäästöjä ja vähennetään yksilön inhimillistä kärsimystä. Asunnon saamisen jälkeen asunnottomalla on paremmat mahdollisuudet hyvään kokonaisvaltaiseen terveydenhuoltoon ja elämänlaadun parantamiseen. Terveydenhuol-

lon asiakkaana asunnoton ja hänen asemansa asettavat erityisiä haasteita niin lääkkehoidossa kuin omahoidonkin suunnittelussa. (Lehtonen ym. 2008, 114 - 119.)

Opinnäytetyömme lähtökohtana on se, että pitkäaikaisasunnottomuuteen ja sen syntymiseen on tarvittavat keinot puuttua ja tulevaisuudessa se pitäisi voida lähes poistaa. Asunnottomuutta ei kuitenkaan voida täydellisesti koskaan poistaa, koska ihmiset ovat yksilöitä ja heitä ei voida vastentahtoisesti sitoa mihinkään asuntoon eikä asuttaa. Kausiluontoista asunnottomuutta, joka johtuu erilaisista elämäntilanteista ja työtehtävistä, tulee aina esiintymään. (Korhonen 2002, 9 - 12, 26).

2 Opinnäytetyön tausta

Suomessa on haastattelemalla tutkittu paljon asunnottomien psykososiaalisia taustoja, koska on haluttu tietää ja tutkia syitä, miksi ihmiset ovat joutuneet asunnottomiksi. Vähemmän on tutkittu asunnottoman omaa näkemystä asunnottomuuden poistamiseksi. Tutkijat ovat keskittyneet tutkimaan hallinnon toimenpiteitä eri tasoilla sekä asunnottomuuden politiikka, joka tähtää asunnottomuuden poistamiseen. Asunnoton voidaan sivuuttaa täysin oman elämänsä asiantuntijana palveluiden suunnittelussa. (Kärkkäinen, Hannikainen, & Heikkilä 1998, 15 - 33.)

Suomessa asunnottomuuspolitiikkaa on kritisoitu siitä, että viralliset asunnottomuutta koskevat asiakirjat lähinnä hallinnon sisäistä keskustelua, joka tuo esiin hyvinvointihallinnon arvo maailman ja ajattelutavan asunnottomuuspolitiikasta. Asunnottomuuden viranomaiskeskustelua ei ole tarkoitettu asunnottomille: Asunnottomuuskeskustelu on lähinnä käskevää, ylhäältä päin "heille" toimenpiteitä suunnittelevaa. Asunnoton jätetään täysin huomioimatta. (Lehtonen & Salonen 2008, 43 - 51.) Myös Kantoluodon tutkimuksessa (Kantoluoto 2011, 51 - 56.) on huomioitu se seikka, että asunnottomien oma näkökulma heitä koskevissa asioissa on jätetty huomioimatta liian usein. Asunnottomuuden poistamiseksi ratkaisu ehkä voisikin olla asunnottomilla itsellään ja mahdollisesti voitaisiin tuottaa tarpeettomien palveluiden sijaan asunnottomalle tarpeellisia palveluita. Ennaltaehkäiseviin palveluihin voitaisiin kehittää toimivia malleja. On tärkeää selvittää asunnottomuutta ja siihen johtaneista syistä sekä kuulla asunnottomien kokemuksista. Asunnottomuuden todellisuus ja kokemukset tulisi paremmin esille. Asunnottomille suunnatuista palveluista ja toimista päättävät eivät Carole Zufferey:n ja Lorraine Kerr:n (2004) mukaan voi tietää asunnottomien kokemuksista, jos eivät ole kokeneet asunnottomuutta henkilökohtaisesti itse. Kuitenkin asunnottomien palveluista päättävät ja ne määrittelevät sellaiset tahot, joilla ei itsellään ole minkäänlaista kokemusta asunnottomuudesta. Sellaisilla henkilöillä ei ole realistista käsitystä asunnottomuudesta ja asunnottomien oloista. Asunnottomien todelliset tarpeet ja tarjotut palvelut eivät kohtaa, koska tutkittua tietoa ole riittävästi saatavilla. Asunnoton on paras oman elämänsä asiantuntija, jonka poh-

jalta suunnitellut palvelut olisivat hyödyllisempiä. Hän voi kokemusasiantuntijana kertoa millaista asunnottomuus on ja millaisia ongelmia asunnottomuus tuo tullessaan. Tärkeintä on löytää ne palvelut ja auttamismenetelmät, joilla olisi merkitystä heidän elämänlaatunsa parantamisessa. Asunnottomien kokemuksia tulee kuunnella ja tutkia, jotta voidaan suunnitella ja tarjota oikeanlaisia palveluita. (Kantoluoto 2011, 51 - 56; Shier 2010, 24 - 33.)

Asunnottomien palveluita kehitetään koko ajan ja tänäkin päivänä asunnottomuuden poistaminen kuuluu nykyisen hallituksen ohjelmaan. Osana pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa oli meneillään "Nimi Ovessa"- hanke, joka on päättyneet keväällä 2012. Hankkeen yhteiskumppaneina toimivat muun muassa Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit yhdessä Helsingin Diakonissalaitoksen ja Vva ry:n kanssa. Tämä hanke oli Tekes-rahoitteinen kaksivuotinen asunnottomien palveluiden kehittämishanke, joka oli tarkoitettu useille eri ryhmille, jotka kokevat asunnottomuutta. Tähän ryhmään kuuluvat vapautuvat vangit, mielenterveyskuntoutujat, nuoret, päihdeongelmaiset sekä kaikki, jotka jostakin syystä ovat vailla vakinaista asuntoa. (Asunto Ensin- hanke 2011; Lehtonen ym. 2008, 53 - 85.)

3 Teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat

3.1 Asunnottomuuden määrittely

Arkipuheessa asunnottomuus mielletään ilmiöksi, johon liittyy ihmisen huono-osaisuus sekä hänen asemaansa yhteiskunnan huono-osaisena. Asunnoton tuo mieleen yleisesti alkoholisoituneen sillan alla asuvan miehen. Mielikuva asunnottomasta on yleensä negatiivinen, mutta tänä päivänä ihmisten mielipiteet ovat muokkautuneet hieman suvaitsevaisemmiksi kansalaisaktiivisuuden, kuten esimerkiksi "Asunnottomien yö" myötä. Asunnottomuutta on luokiteltu monin eri tavoin ja Lehtonen ja Salonen (2008,14) jakaa väitöskirjassaan asunnottomuuden hyvin karkeasti absoluuttiseen ja suhteelliseen. Absoluuttinen eli täydellinen asunnottomuus tarkoittaa kadulla, yömajoissa tai muissa vastaavissa paikoissa asumista. Suhteellisen asunnottomuuden luokkaan he katsovat kuuluvan erilaisissa laitoksissa, tuttavien ja sukulaisten luona sekä turvakodeissa asuvat. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2011, 4) on käyttänyt selvityksissään seuraavanlaista jakoa: ulkona ja ensisuojoissa asuvat, asuntoloissa ja majoitusliikkeissä asuvat, tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvat, erilaisissa laitoksissa asuvat sekä vapautuvat vangit.

Asunnottomuus määritellään sosiaalisesti ongelmaksi ja sellaiseksi se tuleeikin määritellä, koska asunnottomuutta on vaikea nähdä muuna kuin ongelmana. Millaisena sosiaalisena on-

gelmana asunnottomuus sitten nähdäänkin, on määrittely kuitenkin pysynyt hyvin yksipuolisena asunnottomien ihmisryhmien moninaisuudesta huolimatta. Kantoluodon mukaan (Kantoluoto 2011, 6-10.) asunnottomien todellisen tilanteen muuttuminen ei ole muuttanut käsityksiä ongelmista ja elämäntilanteista. Tämän seurauksena voi olla epäsovpien palveluiden suunnittelua ja tarjoamista. (Kantoluoto 2011, 6 - 10.)

Oman käsityksensä asunnottomuuden jaosta ovat esitelleet Guy Johnson ja Chris Chamberlain (2008, 345). Asunnottomuus jaetaan heidän mukaansa primaarisen, sekundaarisen ja tertiäärisen asunnottomuuteen. Kadulla asuvat kuuluvat ovat primaarisesti asunnottomien luokkaan. Sekundaarisesti asunnottomat majoilevat tilapäisissä suojissa tai hätämajoituksessa, jolloin heillä on ajoittain mahdollisuus majoittua. Tertiäärisesti asunnottomat pitkäaikaisessa asuvat tuetussa asumismuodossa.

Asunnottomuus on ilmiö, joka on yhteiskunnan muuttuessa monimuotoistunut. 1960- ja 70-luvuilla oli asuntopula, joka johti työväen kohdalla asunnottomuuteen. Asunnottomuus, joka liitettiin huono-osaisuuteen, olikin jäädä jalkoihin työväen asunnottomuuden vuoksi. Kiinnostus sosiaalisia ongelmia ja yhteiskuntatutkimusta kohtaan alkoi lisääntyä ja huono-osaisuudesta johtuvaan asunnottomuuteen ruvettiin kiinnittämään enemmän huomiota. Asunnottomien asema tuotiin esiin yhteiskunnallisena ongelmana ja alettiin nähdä aivan uudella tavalla. Asunnottomuus miellettiin aikaisemmin ainoastaan rakenteelliseksi, jolloin sitä pidettiin nimenomaan yhteiskuntapoliittisena ja rakenteellisena ongelmana. (Lehtonen ym. 2008, 20 - 25.)

Suomalaisessa sanastossa on aikaisemmin "asunnottomuus" termi liitetty yhteen sosiaalisten ongelmien kanssa. Samanaikaisesti rinnakkain on mainittu myös asuntopula, huono-osaisuus, irtolaisuus, katulapset, kodittomat, kulkurit ja syrjäytyminen. Vanhimmat säädökset, jotka ovat vuodelta 1303, on säätänyt Birger Maununpoika. Varsinainen irtolaislaki on ollut Suomessa vuodesta 1303 vuoteen 1936, jonka jälkeen irtolaislain korvasi päihdehuoltolaki. Irtolaisten aikakautta Suomessa kesti 684 vuotta. Joten ei siis ole ihme, että muutos asenteisiin tapahtuu todella hitaasti. (Lehtonen ym. 2008, 14 - 20)

Irtolaisena ajateltiin henkilöä, joka epäsosiaalisen elämäntapansa vuoksi ei noudattanut yhteiskunnan edunmukaisia säädöksiä ja tapoja. 1900-luvun alussa vailla vakinaista asuntoa olevia ihmisiä kutsuttiin loisiksi. 1930-luvulla tällaiset henkilöt majoilivat kämpissä. 1950-luvulla asunnottomat majoittuivat siirtotyömaiden parakeissa tai tarpeettomiksi jääneissä pommisuojissa. 70-luvulla asunnottomien olinpaikat muuttuivat ja he majoilivat asuntoloissa ja metsissä. Tämä johti siihen, että asunnottomista alettiin puhua jo siinä sanan varsinaisessa merkityksessä, mitä asunnottomuudella käsitetään tänäkin päivänä. Asunnottomat erottaa loisista ja asukeista, että loisit ja asukit yleensä pystyivät satunnaisilla töillä hankkimaan

jonkinlaisen niukan toimeentulonsa, kun taas metsissä ja asuntolassa asuvilla tätä mahdollisuutta ei ole. (Lehtonen ym. 2008, 15.)

Sodan jälkeen Suomi alkoi hitaasti toipua, mutta asuntopula ei kuitenkaan hellittänyt, vaikka kerrostalorakentaminen yleisty. Työn ja leveämmän leivän toivossa ihmiset muuttivat maaseudulta kaupunkiin ja kaupungistumisen huippuvuodet koettiin Suomessa 1960- ja 70-luvulla. Asuntomarkkinoilla tapahtui myös muutos ja asumisessa painopiste alkoi siirtyä vuokra- ja alivuokralaisasumisesta omistusasumiseen. Valtakunnallisessa asunto-ohjelmassa vuonna 1976 otettiin esille, että asuntopolitiikkaa kehitettäessä on ymmärrettävä ja otettava huomioon erilaiset väestöryhmät, joiden kohdalla julkisen vallan toimenpiteet eivät ole riittäviä kohtuullisen asumistason saavuttamiseksi. Tähän kohderyhmään kuuluvilla on poikkeuksellisia vaikeuksia asunnon hankinnassa ja rahoituksessa. Jotta heidän asumisensa olisi mahdollista, voi se edellyttää poikkeuksellisia rakenne- ja varusteluratkaisuja tai he tarvitsevat erilaisia tuki- ja sosiaalisia palveluita. Tuolloin osattiin tunnustaa välittömät asuntopoliittiset toimenpiteet ja niiden välttämättömyys näille erityisryhmille, mutta asunnottomista ei osattu puhua vielä väestön ryhmänä. (Kärkkäinen ym. 1998, 12, 17 - 20.)

Suomessa ja Euroopassa asunnottomuus ymmärretään ilmiönä ja ongelmana, joka on hyvin moniulotteinen. Se edellyttää sosiaali- ja terveys että asuntoimen välistä yhteistyötä, koska asunnottomuus ongelmana on hyvin moniulotteinen. Koska asunnottomuutta ei voida määrittellä yksiselitteisesti, vaan se sisältää eri maissa moninaisia ilmiöitä, on asunnottomien määrällisten tilastojen vertailu eri maiden välillä mahdotonta. (Korhonen 2002, 23; Lehtonen ym. 2008, 19 - 23.)

Suomessa tutkimuksissa ja asiakirjoissa on käytetty yleensä termiä asunnottomuus kodittomuuden asemesta. Angloamerikkalaisissa tutkimuksissa käytetään tavallisemmin sanaa "homelessness" ja pohjoismaisissa tutkimuksissa on käytetty yleisesti sanoja "hemlöshet" ja "bostadslöshet". (Kärkkäinen ym. 1998, 17 ;Lehtonen ym. 2008, 19 - 23.)

Kodittomuudessa on kysymys paljon syvällisemmästä: Ihmisen tunteesta kuulua johonkin paikkaan tai yhteisöön. Ihmisellä olemassa olevasta tunteesta, että hänellä on olemassa paikka, joka tuntuu kodilta ja jossa on hyvä olla. Asunnottomuus voidaan määrittellä yksinkertaisesti konkreettisen asuinpaikan puutteena. (Nuorteva 2008, 6 - 10; Korhonen 2002, 24.) Asunnottomuudelle ei ole käytössä kuitenkaan mitään kansainvälistä ja vakiintunutta määritelmää. (Korhonen 2002, 24; Lehtonen ym. 2008, 19 - 39.)

3.2 Asunnoton

Suomessa on käyty keskustelua siitä, että kumpaa sanaa on parempi käyttää: "asunnoton" vai "koditon". Kaikkein laajimmin asunnottomuuden on määritellyt FEANTSA (European Federation of National Organisations Working with the Homeless). FEANTSA:n mukaan asunnottomaksi määritellään henkilö, joka on kokonaan vailla asuntoa, häntä uhkaa asunnottomuus tai asuu heikoissa olosuhteissa. Suomen määritelmä asunnottomasti on FEANTSA:n määritelmää huomattavasti suppeampi, koska Suomessa asunnottomaksi määritellään vain sellaiset henkilöt, jotka ovat vailla vakinaista asuntoa. Suomen määritelmä ei sisällä huonoja asuinolosuhteita tai asunnottomuuden uhkaa. Asunnottomien määrä olisi Suomessa huomattavasti suurempi, jos asunnottoman henkilön määritelmää laajennettaisiin. (FEANTSA 2012; Kärkkäinen ym.1998, 10 - 12 Lehtonen ym.2008, 14 - 16.)

Suurin osa asunnottomista on yksinäisruokakuntia ja miehiä. Joka kuudes asunnottomana elävä on nainen. Asunnottomien joukossa on niin miehiä kuin naisiakin, nuoria ja vanhoja, maahanmuuttajia sekä opiskelijoita. Yksi merkittävimmistä syistä, joka on johtanut asunnottomuuteen, on huonot lähtökohdat lapsuudessa. Päihteitä on alettu käyttämään jo hyvin nuorena. Toiset ovat paremman elämän ja tulevaisuuden toivossa tulleet tyhjin käsin pääkaupunkiseudulle. He eivät kuitenkaan ole onnistuneet löytämään pysyvää vuokra-asuntoa ja ovat joutuneet asumaan sukulaisten tai tuttavien nurkissa. Asunnottoman elämässä on saattanut vaihdella erilaiset jaksot, jolloin parempina aikoina on voitu elää parisuhteessa ja käydä töissä. (Lehtonen & Salonen 2008, 14 - 36.) Asunnottomana elää myös perheitä. Asunnottomiksi perheiksi lasketaan tilastoissa kaikki, jotka asunnon puutteen vuoksi asuvat erillään tai tilapäismajoituksissa. Äidit, jotka ovat ensi- tai turvakodissa ja joilla ei ole asuntoa sekä, joille on syntymässä lapsi, mutta ei ole yhteistä kotia kuuluvat asunnottomien perheiden ryhmään. (Korhonen 2002, 24.)

Erilaisten elämäntilanteiden kautta voidaan joutua asunnottomaksi, kuten avioeron, määrääkainen vuokrasuhde on purettu, asunnonomistaja on myynyt vuokra-asunnon omistusasunnoksi, määrääkainen vuokrasuhde on voitu purkaa, työttömyyden tai määrääkaisen työsuhteen vuoksi rahat eivät enää riitä vuokranmaksuun. Uutta asuntoa on ollut yrityksestä huolimatta mahdotonta löytää, koska tulot eivät riitä, maksuhäiriöiden tai halpojen vuokra-asuntojen puutteen vuoksi. Yksi yhteinen tekijä asunnottomuuteen on todettu olevan halpojen vuokra-asuntojen pula ja henkilökohtainen kriisi. Ei niinkään pitkäaikainen syrjäytyminen ja päihteiden käyttö. (Isola, Mikkonen & Larivaara 2007, 200 - 203, 294 - 299; Lehtonen & Salonen 2008, 14 - 15.)

Maahan muuttajien asema on paljon heikompi työ- ja asuntomarkkinoilla valtaväestöön nähden, koska he ovat kieltä osaamattomia ja kouluttamattomampia. Maahanmuuttajat syrjäytyvät asunnottomaksi joutuessaan valtakulttuurin elämästä ja pahimmillaan myös omista sosiaalisista tukiverkostoistaan. (Korhonen 2002, 9 - 42.)

Suomen tilastokeskus määrittelee asunnottomaksi henkilön, joka asuu ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa ja jotka asunnon puutteen vuoksi asuvat laitoksissa (esim. ensisuoja, hoito- ja huoltokodit, psykiatriset sairaalat, kehitysvammaisten laitokset). Asunnottomiksi luetaan Tilastokeskuksen mukaan myös vapautuvat vangit, joilla ei ole asuntoa tiedossa ja tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät. (Korhonen 2002, 24; Kärkkäinen ym. 1998, 17 - 20; Lehtonen ym. 2008, 14 - 20; Tilastokeskus 2011.)

Asunnottomien määrää ja tilastointia seurataan joka vuosi Valtion asuntorahaston (ARA) toimesta. Kuntalomakkeet kerätään kunnilta kerran vuodessa ja sillä kartoitetaan marraskuun puolen välin asunnottomuuden tilannetta. Seuranta on alettu tehdä vasta vuosittain 1980-luvun puolivälistä asti. (Tilastokeskus. 2012; Ympäristöministeriö/ Asunnottomuustilastot 2011.)

FEANTSA aloitti vuonna 2005 asunnottomien tarkemman luokittelun ja määrittelyn (ETHOS), jotta voitaisiin paremmin ymmärtää asumiseen liittyvää syrjäytymistä ja asunnottomuutta. Tätä luokitusta on käytetty mm. tiedonkeruuta varten, politiikassa, asunnottomuuden seurannassa, tiedotusvälineissä ja asunnottomuutta koskevissa keskusteluissa. ETHOS-luokittelussa asunnottomuus on määritelty asunnottoman elämäntilanteen mukaan ja määrittelyn tarkoituksena on, että EU-maissa voitaisiin tarkistaa maiden nykyisiä määritelmiä ja yhtenäistää sitä kautta maiden välistä asunnottomuuspolitiikkaa. ETHOS-luokituksella pyritään kattamaan eri puolilla Eurooppaa kaikki elämäntilanteet, jotka merkitsevät kodittomuuden eri muotoja. Luokittelussa eri kohderyhmien, kuten lapset, vammaiset, naiset, miehet, ikääntyneiden, eri etnisten ryhmien ja maahanmuuttajien vaikeudet voivat kuulua yhteen tai useampaan luokitukseen. ETHOS:n määritelmän mukaan luokittelu on seuraavanlainen ja taulukko 1. avaa vielä laajemmin käsitteitä eri asunnottomuuden tyyppiluokista: Vain harvoissa Euroopan maissa on käytössä sana asunnottomuus "Homelessness", joten FEANTSA:n luomat määritelmät ja taulukko siitä avaa yksityiskohtaisemmin asunnottomuuden määritelmää.

Rooflessness, tähän määrittelyyn sopii ihmiset, jotka ovat vailla minkäänlaista suojaa ja viettävät ovat yönsä ulkona. Houselessness, määritellään ihmiset, joilla on paikka nukkua, mutta elävät tilapäislaitoksissa ja tilapäissuojissa. Heitä voi uhata häätö tai perheväkivalta, vuokrasopimus voi olla epävarma ja he ovat vaarassa syrjäytyä. Inadequate of housing, tähän kategoriaan luokitellaan ihmiset, jotka asuvat puutteellisesti, mahdollisesti laitto-

masti leirintäalueilla asuntovaunussa, asunto on sopimaton asumiseen tai asumiseen liittyvä äärimmäinen ylikuormittavuus. (FEANTSA 2012)

Taulukon 1 mukaan, asunnottomuus on jaettu neljään eri kategoriaan. Nämä käsitteelliset kategoriat ovat edelleen jaettu luokkiin, jotka ovat vapaasti suomennettuna: suojattomiin, kodittomiin, turvapaikattomiin ja puutteellisiin olosuhteisiin. Nämä edellä mainitut luokkiin jaetaan kukin toiminnallisiin ryhmiin. Toiminnalliset ryhmät luokitellaan vielä elämäntilanteen mukaan. Nämä vielä pilkotaan ryhmiin yleisen määritelmän mukaan.

Vailla suojaa - ryhmään kuuluvat ne ihmiset, jotka elävät vaikeissa olosuhteissa ja hätämajoituksessa. Tähän ryhmään katsotaan kuuluvaksi sellaiset asunnottomat, jotka nukkuvat yösuojissa, yleisissä paikoissa tai ulkosalla. Yleisen määritelmän mukaan voidaan luokitella tähän luokkaan kuuluvaksi sellaiset asunnottomat, joilla ei ole vakituista paikkaa tai suojaa, jossa yöpyä, asuvat kaduilla tai julkisissa yömajoituksissa.

Kodittomien luokkaan sopivat asunnottomat, jotka asuvat asuntolassa tai hätämajoituksessa. Tällä tarkoitetaan myös esim. naisten turvakodeissa ja maahanmuuttokeskuksissa asuvia asunnottomia. Myös vapautumassa olevat vangit, joilla ei ole asuinpaikkaa tai pitkäaikaisen tuen tarpeessa olevat (kuten asunnottomat) kuuluvat tähän ryhmään. Nämä ihmiset luokitellaan asumistilanteensa mukaan eri ryhmille tarkoitetuissa tilapäismajoituksissa asuviin asunnottomiin, rangaistuslaitoksissa sekä sairaalahoidossa oleviin. Tähän ryhmään kuuluutaan statuksen vuoksi. Asunnottomuus voi olla tilapäistä ja siksi asunnon asuu tilapäismajoituksessa. Naiset, jotka ovat joutuneet pakenemaan väkivaltaa, asuvat siksi turvakodeissa. Tähän kategoriaan kuuluvat erilaisista elämän tilanteesta johtuvat asunnottomat. Esimerkiksi asunnottomat, jotka ovat joutuneet asunnottomiksi, koska asunto ei ole käytettävissä, ovat asunnon puuttumisen vuoksi vailla asuntoa olevat sekä laittomasti maassa olevat työntekijät ja asunnottomat.

Turvapaikattomien ryhmään kuuluvat kaikki ne asunnottomat, jotka elävät turvattomissa olosuhteissa. Nämä asunnottomat elävät häätöuhan alla tai väkivallan pelossa. Heidät luokitellaan edelleen asumistapojensa mukaan ystävien tai perheensä luona väliaikaisesti asuviin, laittomiin maahanmuuttajiin, alivuokralaisiin, vuokrasopimuksen lainmukaiseen päättämishuhan alla oleviin tai vuokrasuhteen muuttumiseen vuoksi asunnottomaksi jääneisiin ja poliisin tiedossa olevan väkivallan uhan vuoksi asunnottomaksi joutuneisiin. Tähän ryhmään sopii myös maahanmuuttajan-status.

Turvattomissa olosuhteissa eläviin asunnottomiin luetaan ihmiset, jotka asuvat väliaikaisissa asumuksissa, epäkelvillisissä asumuksissa ja liian ahtaissa puitteissa. Heidät luokitellaan edelleen asumistapojensa mukaan niihin, jotka asuvat asuntovaunuissa, väliaikaisissa asumuksissa, ei asuttavissa asumuksissa tai normien mukaan liian ahtaiksi tulleissa tiloissa. Yleisen määrittelyn mukaan nämä ihmiset kuuluvat kategoriaan, jotka asuvat sellaisissa

paikoissa, mitkä eivät ole tarkoitettu asumiseen. Asunto voi olla yleisten asumista koskevien pinta-ala ja kerrosnormien mukaan asuvat liian ahdas. Nämä asunnottomat voivat majoilla hätävarasuojissa, hökkeleissä ja tönöissä, osittain pysyvissä rakennuksissa tai asumus on pysyvään tai yleensä asumiseen sopimaton kansallisten normien ja säädösten mukaan.

Lehtonen ja Salonen ovat tehneet ETHOS-luokituksen perusteella seuraavanlaisen luokittelun

Taulukko 1 Asunnottomuuden määrittely

Käsiteryhmä	Kategoria	Operationaalinen ryhmä	Alaryhmä	Kuvaus
Ulkona asuva	1	Asuu julkisissa tiloissa (ei asuntoa)	1.1. 1.2.	Majaillee ulkona Etsivien palveluiden piirissä
	2	Asuu yömajassa/tai on pakko viettää useita tunteja päivässä julkisessa tilassa	2.1.	Ensisuoja
Asunnoton	3	Asunnottomien majoitus/tilapäinen asuminen	3.1.	Matkustajakoti
	4	Turvapaikanhakijoille/maahanmuuttajille järjestetty asuminen	4.1 4.2.	Vastaanottokeskukset Säilöönottokeskus
Turvaton asuminen	5	Laitokset	5.1.	Rangaistuslaitokset
	6		5.2.	Hoitolaitokset ja sairaalat
			6.3.	Ensikodit
			6.4.	Tuettu asuminen(yhteisö)
			6.5.	Tuettu asuminen(yksin)
7	Ei sopimukseen perustuva asuminen	7.1.	Tilapäinen asuminen sukulaisien tai tuttavien luona (tahdonvastaisesti)	
8	Häätöuhka	7.2.	Asuminen ilman vuokrasopimusta (pimeästi)	
		8.1.	Häätöuhka (vuokra-asuminen)	
9	Väkivalta	8.2.	Asunnon haltuunoton uhka(omistusasuminen)	
		9.1.	Asuminen puolison tai kumppanin taholta tulevan väkivallan uhan alla	
		9.2.	Turvakodit	
Epätarkoituk-	10	Tilapäiset asumisen muodot	10.1.	Asuntoauto/-

senmukainen asuminen	11	Epätyydyttävä asuminen	10.2. 11.1.	vaunu vakituisen asuntona Talonvaltaus Asunnot, jotka eivät sovellu lain mukaan asumi- seen Vanhempiensa luona asuvat aikuiset lapset Kansalliset nor- mit ylittävä ti- lanahtaus
	12	Erittäin ahdas asuminen	11.2. 12.1.	

(Lehtonen & Salonen 2008, 22.)

3.3 Asunnottomuuden historiaa ja määrittely eri aikakausina

Asunnottomuuden historiaa Suomessa ja sen taustoja on hyvä tuoda esille siksi, että voidaan ymmärtää paremmin asunnottomuutta ja asunnottomuus juontaa juurensa. Miten asunnottomuus on Suomessa muuttunut aikojen saatossa, koska ongelma on lähestulkoon aina ollut olemassa. Aikaisemmin liitetään yhteen sosiaalisten ongelmien kanssa. Samanaikaisesti rinnakkain mainitaan myös asuntopula, huono-osaisuus, irtolaisuus, katulapset, kodittomat, kulkurit ja syrjäytyminen. Köyhyys syveni maalaisten keskuudessa 1800-luvun Suomessa eikä sitä helpottanut suuret nälkävuodet. Suomen väkiluku ylitti tuolloin miljoonan kansalaisen rajan, mutta elinolosuhteet eivät kuitenkaan parantuneet samassa suhteessa väkiluvun kanssa. (Lehtonen ym. 2008, 15.)

1800-luvulla Suomessa alkoi teollistuminen eurooppalaisen teollisuuden kehittymisen myötä. Tilattomat kärsivät kaikkein eniten tästä kehityksestä, kun maanviljelyksestä siirryttiin karjatalouteen ja metsien myyntiin. Tilattoman väestön eriarvoisuus lisääntyi entisestään, kun siirryttiin rahatalouteen ja se vaikutti heidän elinoloihinsa. Suomessa otettiin käyttöön palvelupakko, jolla lainsäädännöllä pyrittiin turvaamaan tilattomalle väelle työ ja elanto. Tämä laillisen suojelun järjestelmä huomattiin taloudellisten kriisien aikoina täysin riittämättömäksi. Suuret nälkävuodet 1860-luvulla olivat maalaisköyhyyden hyvä esimerkki sosiaalisten ongelmien kärjistymisestä. Vuonna 1867 Suomea koitteli nälkävuodet viljasadon tuhoutumisen vuoksi ja tämä johti väistämättä maatalouteemme perustuneen talousjärjestelmän romahtamiseen. Viljapula nosti elintarvikkeiden hintoja huimasti, minkä vuoksi tilatonta väestöä ei voitu enää palkata palvelupakosta huolimatta. Elintarvikepula pakotti suuren osan kansasta kerjuulle ja kerjäläisten keskuudessa levisivät myös tartuntataudit. Nälkävuosina tilalliset

nostivat elintarvikkeiden hintoja, alensivat palkkoja sekä irtisanoivat työntekijöitä. Nälkävuosina lähes 100.000 ihmistä lähtivät omista kodeistaan etsimään töitä ja ruokaa ja samalla liikkuvat oman paikkakuntansa patriarkaalisen huoltojärjestelmän ulkopuolelle. (Häkkinen ym. 2005, 48; Savolainen 2006, 776 - 778.)

Kaupungistuminen kiihtyi väestöliikehdinnän ja kasvaneen kerjäläisyyden vuoksi. Samalla nälkävuosien nälänhätä vei veronsa ja kulkutaudit johtivat kuolleisuuden viisinkertaistumiseen. Vuonna 1868 lähes 140.000 henkeä kuoli. Tämä nosti esiin tilattoman väestön elinolosuhteiden parantamisen ja eriarvoisuuden. Eri yhteiskuntaluokkien välinen taloudellinen ja sosiaalinen kuilu syveni entisestään, koska maanomistajuus oli vain joidenkin harvojen tilallisten oikeus. Maanomistajuus oli kasautunut harvojen tilallisten käsiin ja yhteiskuntaluokkien taloudellinen ja sosiaalinen kuilu syveni entisestään aina 1900-luvun alkuun tultaessa. Suhtautuminen köyhyyteen oli moralisoivaa ja ajateltiin sen olevan ihmisen omasta laiskuudesta ja kyvyttömyydestä johtuvaa. Köyhyys periytyi sukupolvelta toiselle ja oli elinikäinen elämämuoto. Köyhyys oli loukku, josta lähes mahdotonta nousta. Lapsien kohtalo oli pienestä pitäen hankkia elantonsa kerjäämällä. Elämänkiertokulku alkoi kerjäämisestä ja päättyi myös kerjäämiseen. Niin kutsuttuja "hanttihommia" saattoivat työikäiset tehdä niin kauan kuin he jaksoivat. Loiset olivat kaikkein huono-osaisinta väestöä, jotka asuivat ihmisten nurkissa ja saunoissa sekä vaivaistaloissa. Tämä väestöryhmä oli kasvavin ja Suomessa oli vuonna 1901 yli 86.000 loiskuntaa, joka tarkoittaa n. 200.000 ihmistä. Asunnottomien loisten ja tilattomien osuus koko väestöstä oli n. 18 % maaseudun ruokakunnista. (Nuorteva 2008, 6, 8 - 10; Lehtonen & Salonen 2008, 15.)

Häkkinen mukaan (2008, 226 - 229) tilattoman väestön ahdinko ei herättänyt suurta mielenkiintoa. Säätyvaltiopäivillä poliittiseen päätöksentekoon osallistui vain pieni osa väestöstä, toisin sanoen aatelisto, papisto ja porvaristo. Maaseutujen köyhien asema ei koskaan noussut keskeiseksi poliittiseksi teemaksi ja enemmän pohdittiin irtaimen väestön haitallisen nopeaa kasvua. Valtiopäivät eivät koskaan pystyneet ratkaisemaan maaseudun omistusrakenteesta johtuvaa ongelmaa, jotta tilattoman väestön tilanne olisi voitu ratkaista.

Asutuslainoja alettiin myöntää 1900-luvun alussa ja myöntöperusteina oli takaisinmaksukyky, eivät sosiaaliset perusteet. Tarkoitus oli kohentaa lähinnä torppareiden oloja, mutta kaikkein huonoimmassa asemassa olevat jäivät huomioimatta. Maalaisköyhälistöllä ei ollut pahimmassa tapauksessa muuta vaihtoehtoa kuin turvautua kunnalliseen köyhäinhoitoon autonomian ajan loppuun saakka. Forssassa vuonna 1903 pidetyssä kokouksessa erilaiset tavoitteet köyhyyden ja asunnottomuuden poistamiseksi otettiin käyttöön. Niin kutsutussa "Forssan ohjelmassa" vaadittiin, että kuntien tulee rakentaa riittävästi ajanmukaisia asuntoja asuntopulan poistamiseksi sekä asunnottomille tuli järjestää riittävästi kunnallisia yömajoja. Ohjelma oli hyvin edistysellinen ja siinä otettiin huomioon ensi kertaa tilanahtaus ja siitä johtuvat terveydelli-

set ongelmat ja muut epäkohdat. Työnväenliike aktivoitui ja vaati, että kaupunkien tuli hankkia lisämaita asuntorakentamista varten. Torpparikysymys ja tilattoman väestön ongelmat alkoivat saada enemmän huomiota työnväenliikkeen aktivoiduttua, mutta se ei helpottanut Häkkisen mukaan (2005) tilattoman väestön ahdinkoa. Köyhälle väestölle ainoaksi mahdollisuudeksi parantaa elinolosuhteitaan jäi muuttaminen teollisuuskaupunkeihin tai ulkomaille. Muuttoliike kaunisti jonkin verran myös asunnottomuustilastoja ja helpotti maaseudun tilannetta. (Häkkinen 2005, 226 - 229.)

Kiertäminen, kerjääminen ja vaeltaminen työnperässä oli huono-osaisille välttämätöntä. Työttömyys, asuntopula ja sairastuvuus olivat synnyttäneet huono-osaisuutta. Tämä irtolaisuus ja irtolaisten aikakausi jatkui Suomessa aina 1960-luvulle saakka. Maatalous alkoi automatisoitua ja esimerkiksi metsätyöläisistä, jotka olivat aikaisemmin hoitaneet "hanttihommiksi" kutsutut työt, jäivät ilman työtä. Yhteiskunnan muuttumisen myötä, nämä metsätyöläiset sijoittuivat Helsingin kaupungin ylläpitämiin yömajoihin ja metsiin. (Häkkinen ym. 2005, 48 - 86; Savolainen 2006, 775 - 820.)

Asunnottomuustutkimuksen murrosvaihe oli 1990-luvulla kun uusia näkökulmia alettiin tuoda esiin asunnottomuuden tutkimuksessa. Tutkimuksen kohteena ei ollut enää vain asunnottomuuteen johtaneet syyt vaan kiinnostuttiin enemmän näkökulmista, joiden avulla asunnottomuus voidaan nähdä yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana. Vielä 80-luvulla asunnottomuutta ajateltiin huonotapaisuutena, ennenkuin vähitellen siirryttiin käyttämään termiä huono-osainen. Asunnottomuus miellettiin ongelmana, johon liitettiin seuraavat ongelmatekijät: Ensimmäinen ryhmä, johon kuuluivat ulkona, kojuissa, parakeissa, teltoissa ja rappukäytävissä asuvat asunnottomat. Tähän ryhmään mukaan luetaan myös yö- sekä joukkomajoituksissa asuvat. Toinen ja kaikkein näkymättömin asunnottomuuden muoto on tuttavien ja sukulaisten luona asuvat. Heitä on vähintään yhtä paljon kuin joukkomajoituksessa asuvia. Kolmanteen ryhmään kuuluvat nk. aikamiespojat, joita voidaan luonnehtia myös aikapommiksi. Tähän ryhmään kuuluvat asuvat iäkkäiden vanhempiensa luona, eivätkä kykene tai pysty asumaan itsenäisesti. Ryhmään kuuluvilla voi olla myös mielenterveys- tai päihdeongelmia. Osa tähän ryhmään kuuluvista on myös kehitysvammaisia. Kolmas ryhmä pitää sisällään erilaisissa laitoksissa asuvat asunnottomat. (Lehtonen ym. 2008, 14 - 23.)

3.4 Asunnottomuuden poistaminen

Asunnottomuutta on pääkaupunkiseudulla onnistuttu hieman vähentämään, mutta tukitoimista huolimatta ei kokonaan poistamaan ja sen poistamiseksi on työskennelty perustamalla erilaisia hankkeita ja projekteja. Vuonna 2010 marraskuussa asunnottomia oli Suomessa 7877 yhden ruokakunnan taloutta ja 349 perhettä. ARA: n marraskuussa 2010 kunnille tekemän

asuntomarkkinakyselyn selvityksen mukaan yksinäisten asunnottomien määrä oli vähentynyt edellisvuodesta 276 henkilöllä eli 3,4 %, mutta asunnottomien perheiden määrä kuitenkin lisääntyi 25:llä (7,7 %). (ARA 2011.)

Kunnat arvioivat marraskuussa 2010 yksittäisten asunnottomien määrää ja todettiin, että pitkäaikaisasunnottomia oli 3079 henkilöä (39 %), mutta se oli vähentynyt 10,9 % vuodesta 2009 vuoteen 2010 eli yhteensä 378 henkilöä. Sairaaloissa, hoitokodeissa ja muissa laitoksissa asuvien kohdalla tilanne oli myös muuttunut parempaan suuntaan. Tässä pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä erilaisten sosiaalisten ja terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi. Henkilön kohdalla asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti kolmen vuoden aikana ja heidän kohdalla tavalliset asumisratkaisut eivät enää ole riittäviä, vaan he tarvitsevat tukea ja erilaisia asumisen tukipalveluita. (ARA 2010; Korhonen 2002; Lehtonen ym 2008, 36 - 43.)

Hans Swärd (2000) on sitä mieltä, että asunnottomuuden ratkaisussa olisi tarkoituksenmukaisempaa huomioida asunnottomille suunnattujen palveluiden laatu kuin määrä. Hänen mukaansa olisi järkevää puuttua ensin ongelmaan, kuten esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmaan, jotka ovat asunnottomuuden taustalla. Monet hankkeet, kuten myös Asunto ensin -hanke lähteekin juuri päinvastaisista lähtökohdista: ensisijaisena tarpeena ja ongelmana ajatellaan olevan asunnon puute. Swärd:n mukaan niin kutsutut pohjakokemukset voivat olla terapeuttisia ja tarpeellisia. Lisäksi ne Swärd:n mielestä toimivat kuntoutumisen välineinä, jolloin ihmiselle tulee oma halu itsensä hoitamiseen ja ongelmatilanteiden, kuten asunnottomuuden poistamiseen. Häätöpolitiikka Swärd:n teoriassa toimii eräänlaisena kurinpidollisena kasvatuksen ja järjestyksen ylläpidollisena välineenä. (Swärd 2008, 15-22.)

Asunnottomuus yleensä ajatellaan kuuluvaksi yhteen päihde- ja mielenterveysongelmien kanssa ja siksi ajatellaankin, että asunnottomuus johtuu juuri heidän "taudinkuvastaan". Päihde- tai mielenterveysongelma varmasti ehkäisee ns. normaalia asumista tehokkaasti. On myös todettu, että yhtäläillä asunnon puuttuminen ehkäisee näistä ongelmista kuntoutumista. Asunnottomuus ei ole ongelmana näin suoraviivainen, vaan sisältää erilaisia monimutkaisia syy- ja seuraussuhteita. Tutkijat esittävätkin, että asunto saattaa toimia asunnottomalle päihdeongelmallisille innoittajana ja motivoijana kohti raitistumista ja maalina pyrkimyksissä kohti normaalia elämää. Joka tapauksessa asunnon saamista tulee pitää lähtökohtana ihmisarvoiselle ja itsenäiselle elämälle, johon jokaisella on oikeus. (Korhonen 2002, 64 - 76; Lehtonen ym. 2008, 86 - 99; Salminen 2008, 178 - 180; Helsingin Sanomat 10.10.2011, 8A.)

Varhaisella puuttumisella saavutettaisiin parhaimmat tulokset ja suurimmat säästöt. Yleisesti ovat tiedossa asunnottomuuden riskitekijät, kuten eläminen jossakin elämän tilanteessa erilaisissa instituutioissa, kuten lastenkodissa ja nuorisokodissa, psykiatrisessa sairaalassa ja sijaisperheessä. Ongelmat koulussa ja perheessä, koulun keskeyttäminen, päihdeongelmat

sekä psyykkiset sairaudet ja persoonallisuuden häiriöt altistavat asunnottomuudelle. (Korhonen 2002, 26; Lehtonen ym. 2008, 29 - 36.)

Kaikki asunnottomat eivät pysty tai kykene asumaan asunnossa. He eivät koskaan tule sopeutumaan asunnossa elämiseen. Kirjassa "Asunnottomuuden monet kasvot" (Lehtonen ym. 2008,3.) sekä Korhonen (2002, 44 - 64.) väittävät, että erilaiset tutkimukset ja projektit ovat osoittaneet, että jokainen hyvinkin vaikeiden olosuhteiden keskellä elävä ihminen pystyy asumaan omassa asunnossa, jos hän vain saa siihen riittävästi tarvitsemaansa tukea. Heidän mukaansa asunnottomuus on ongelma, johon tulisi löytää ratkaisu työskentelemällä aktiivisesti. Yhteiskunnassa ei saa suhtautua asunnottomuuteen pysyvänä ilmiönä, jonka edessä voi nostaa "kädet pystyyn". (Lehtonen & Salonen 2008, 36 - 39 ja 53 - 115.)

Helsinki, Vantaa ja Espoo sopivat yhdessä valtion kanssa vuonna 2002 erityisestä asunnottomuudenvähentämishjelmasta vuosina 2002 - 2005. Pääkaupunkiseudun kaupungit suunnittelivat, että ohjelman tavoitteena oli noin 1000 uuden asunnon järjestäminen vuosittain asunnottomille, joka tarkoitti yhteensä 4000 asuntoa. Helsingin kaupungin tavoitteena oli järjestää Helsingissä 500 asuntoa, Vantaalla ja Espoossa määrä oli 250 asuntoa joka vuosi. Helsingissä tavoite ylittyi, mutta Espoon ja Vantaan kaupunkien tavoite ei toteutunut. Muuten kokonaisuudessaan arvioiden hankkeen tavoite toteutettiin noin kahdeksankymmentäprosenttisesti, koska Helsingissä tavoite ylittyi kirkkaasti, vaikka Espoon ja Vantaan jäädessä selkeästi alle tavoitteiden. Kokonaistavoiteprosentti Espoossa jäi alle puoleen eli 47%. Helsingin kaupunki on kehittänyt paljon asunnottomien tukipalveluita, joka myös johtanut siihen, että asunnottomat ovat myös siirtyneet ja keskittyneet Helsinkiin. (Korhonen 2002, 27 - 42.)

Asumispalvelujen kehittäminen on järkevää ja asumisentukipalveluilla voidaan ennaltaehkäistä asunnottomuutta. Ongelmatilanteissa asuminen ei katkeaisi ja johtaisi asunnottomuuden uusiutumiseen vaan voitaisiin ohjata ihminen vaikkapa tuetumpien asumispalveluiden piiriin. Näin ollen asuminen ja tukipalveluiden saaminen turvattaisiin. Erilaisten asunnottomuushankkeiden tuloksena on syntynyt uusia palveluita asunnottomille, kuten esimerkiksi palveluohjaus- ja neuvonta sekä sosiaalinen isännöinti. Edelleen on hyvin vähän palveluita tarjolla moniongelmaisille asunnottomille. (Korhonen 2002, 27 - 42; Lehtonen ym. 2008, 103 - 121.)

3.5 Tavoitteena pitkäaikaisasunnottomuuden puolittaminen

Suomen laissa asuminen on määritelty jokaisen ihmisen perus- ja ihmisoikeutena. Vuosi 1987 oli YK:n kansainvälinen asunnottomien vuosi ja tuolloin Suomi asetti tavoitteeksi asunnottomuuden poistamisen kokonaan vuoteen 1991 mennessä. Tavoite oli kunnianhimoinen eikä sitä tietenkään saavutettu. Tuolloin asunnottomia oli 18000 eikä samanlaisia epärealistisia tavoit-

teita enää asetettu. Asunnottomuutta ja asunnottomuuden ratkaisuja voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta, joko asunnottoman tai yhteiskunnan perspektiivistä. Suurin osa asunnottomuuden poistamishankkeista, kuten Asunto Ensin - ja Nimi ovesa -hankkeet keskittyvät asunnottomuuden poistamiseen asunnon saamisen kautta. Erilaisia hankkeita ja projekteja Suomessa on paljon, joilla yhteiskunta sekä järjestöt ovat yrittäneet poistaa asunnottomuutta ja vaikuttamaan asunnottomuuteen. Tosinaan asunnottomuus on kasvamassa ja toisinaan hieman vähenemässä, kuitenkin mitkään tahot eivät ole onnistuneet poistamaan sitä ilmiönä. Asunnottomuus nousee edelleen esiin ratkaistavana ongelmana eri hallitusten ohjelmissa ja vaalien alla ehdokkaiden kampanjoissa. (Kärkkäinen ym. 1998, 13 - 33; Lehtonen ym. 2008, 41 - 47; Vva Ry. 2011; Helsingin Sanomat 10.10.2011.)

Asunnottomuutta on vaikeaa tutkia, koska tilastot koskevat vain palveluita käyttäviä. Tilastot eivät kerro koko totuutta siitä kuinka moni on vuoden ajan asunnoton. Tilastojen kohdalla on ristiriitaisuuksia esimerkiksi asunnottomien lukumäärän kohdalla. Niin kutsutuista "peräkammarien pojista", jotka vielä aikuisenakin asuvat vanhempiensa taloudessa ei ole mitään tarkkaa tietoa, mutta Ilkka Taipaleen mukaan heitä olisi jopa 70.000. Näistä 85 % olisi miehiä. (Lehtonen ym. 2008, 18 - 20; Taipale 2007, 110.)

Vuonna 2008 kymmenen kuntaa sopivat yhdessä valtion kanssa aiesopimuksesta, jonka tavoitteena oli asunnottomuuden vähentäminen vuosina 2008-2011. Tässä Paavo 1 -hankeessa olivat mukana Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Lahti, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu ja Oulu. Näissä kaupungeissa esiintyi kaikkein eniten pitkäaikaisasunnottomuutta ARA:n vuonna 2007 tekemän kuntakyselyn mukaan. Valtion puolelta sopimuskumppaneiksi Paavo 1 - hankkeeseen tulivat mukaan ympäristöministeriö (YM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), Rikosseuraamuslaitos ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) sekä Raha-automaattiyhdistys (RAY). (ARA 2011; Lehtonen ym. 2008, 36 - 66.)

Lähtökohtana aiesopimukselle pidettiin pääministeri Vanhasen toisen hallituksen helmikuussa 2008 hyväksymää pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa, jonka tavoitteena oli puolittaa asunnottomuus vuoteen 2011 mennessä. Hallituksen vähentämishjelma oli tehty vuosille 2008-2011 ja tarkoituksena oli järjestää 1250 asuntoa pitkäaikaisasunnottomille ja tehostaa asunnottomuutta ehkäiseviä toimenpiteitä. Noin 1000 asuntoa sijoittui hankkeen mukaan pääkaupunkiseudulle ja ARA:n investointiapu asunnottomuushankkeille koko ohjelma-kauden aikana oli 80 miljoonaa euroa. (Lehtonen & Salonen 2008, 36 - 51)

3.5 Deliberatiivinen demokratia ja sen toteutuminen

Deliberatiivisen demokratian malli on tuotu esille tässä opinnäytetyössä siksi, että olemme opinnäytetyössämme lähteneet haastatteluissamme siitä oletuksesta, että asunnottomilla

itsellään voisi olla ajatus siitä, mitkä ovat asunnottoman omat mahdollisuudet poistaa asunnottomuutta. Heillä itsellään voi olla keinot ratkaista asunnottomuuden ongelma, mutta asunnottomalta itseään ei ole asunnottomuuden poistamiseksi juurikaan huomioitu. Työelämän edustajana Hanna Piironen Vva Ry on ollut myös kiinnostunut deliberatiivisen demokratian mallista asunnottomuuden poistamisessa. Tänä päivänä viranomaiset eivät ole lisänneet asunnottoman mahdollisuutta osallistua päätöksen tekoon tai osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttamiseen. Asunnottomuuden poistamiseksi on kiivaasti tehty töitä vuosikymmeniä ja taisteltu vuosikaudet, mutta heidän näkökulmiaan ongelmien ratkaisemiseksi ei juuri ole selvitetty. (Setälä 2003, 261; Toppinen 2003, 3.)

Deliberatiivisen demokratian tavoitteena on sellainen demokratian malli, että poliittinen keskustelu ja vaikuttamisen mahdollisuudet olisivat kaikilla tasavertaiset ja kaikkien saavutettavissa. Asunnottomuuskysymyksessä deliberatiivisen demokratian vaikuttamisen mallia sovellettaisiin siten, että mahdollistettaisiin asunnottomien oma mahdollisuus osallistua heitä itseään koskeviin päätöksiin ja päätöksen tekoon. Tätä mallia asunnottomuuden poistamiseksi ei ole riittävästi sovellettu, vaan asunnottomuustutkimuksissa on käynyt ilmi, että hankkeet ovat enemmän yhteiskunnalta asunnottomille suunnattu. Ei ole mietitty asunnottoman omaa osallisuutta ja ratkaisun mahdollisuuksia asunnottomuuden poistamiseen ja ennalta ehkäisemiseen. Monista asunnottomuutta koskevista tutkimuksista tuleekin esille asunnottomien tyytymättömyys siihen, että heidän asioistaan päättää ja niitä hoitaa sellaiset ihmiset ja tahot, joilla ei ole minkäänlaista todellista tietämystä ja käsitystä asunnottoman arjesta, palveluiden tarpeesta ja tarpeellisuudesta. Asunnottomuuteen johtaneiden syiden taustalla voi olla liian vähäiset vaikutusmahdollisuudet ja asunnottoman kokemukset omista vaikutusmahdollisuuksistaan omissa asioissaan. (Toppinen 2003, 42, 59 - 62.)

Deliberatiivisen demokratian malli on toimiva silloinkin kun ihmiset tulevat erilaisista lähtökohdista, koska malli mahdollistaa kaikkien osallistumisen tasavertaisina. Tarkoituksena on löytää ongelmallisiin tilanteisiin toimivia toimintatapoja ja ratkaisuja. Deliberatiivisen demokratian yksi pääperiaatteista on, että vain vapaan tasa-arvoisen keskustelun pohjalta tehdyt päätöksistä voi tulla sitovia. Kansalaiset voivat osallistua päätöksen tekoon tasavertaisina ja vapaan harkinnan pohjalta. Tämän mallin ideana on sitouttaa yhteisen päätännän kautta ihmiset toimimaan yhteisesti sovitun ratkaisun mukaisesti. Deliberatiivisen demokratian malli mahdollistaa toimivuuden myös silloin kun ihmisillä on erilaiset moraaliset ja eettiset käsitykset yhteiskunnassa eikä eriarvoisuus saa olla mallin mukaan este osallistumiselle poliittiseen keskusteluun ja itseään koskevaan päätöksen tekoon. (Setälä 2003, 261.)

Deliberatiivisen demokratian kaikki kannattajat allekirjoittavat pääperiaatteet, joiden mukaan kansalaisten keskustelua pidetään tärkeänä ja sen pitäisi myös vaikuttaa lakeihin, sää-

döksiin, asenteisiin ja kulttuurillisiin käytänteisiin. Suuntauksen tärkeimpinä peruspilareina pidetään kansalaisten välistä kommunikaatiota ja sen vaikutuksia. (Setälä 2003, 261.)

Osallisuuden tarkoitus on, että asunnoton otetaan huomioon häntä itseään koskevassa päätöksen teossa. Vaikutusmahdollisuuksien tulee olla todelliset eikä vaan nimelliset ja asunnoton kohdalla hänen tulee itse voida vaikuttaa heille suunnattujen palveluiden suunnittelemiseen ja toteuttamiseen. (Vva ry. 2011.)

3.6 Asunnottomuutta koskevat säädökset

Suomen perustuslain 2. luvussa 19. § j koskee jokaisen oikeutta ihmisarvoiseen elämään. Perustuslain 14. §:ssä sanotaan, että julkisen vallan tehtävä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan sekä vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Edelleen 19. pykälässä todetaan, että jokaisella kansalaisella on oikeus sosiaaliturvaan ja julkisen vallan tulee edistää jokaisen oikeutta asuntoon sekä tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Lailla halutaan taata jokaiselle oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, myös erilaisissa elämäntilanteissa. Tällä pykälällä veloitetaan julkista valtaa turvaamaan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja on edistettävä väestön terveyttä. Tämän lain mukaan julkisen vallan tehtävänä on tukea asumisen omatoimista järjestämistä ja edistää jokaisen oikeutta asuntoon. Laki on annettu Helsingissä 11. kesäkuuta 1999 ja on tullut voimaan 1. maaliskuuta 2000. (Suomen perustuslaki, perus- ja ihmisoikeudet. 2000.)

Asuntoon tulisi olla kaikilla oikeus yhteiskunnassa ja se luetaan perustavaa laatua olevaksi ihmisoikeudeksi. Se on yksi ihmisarvoisen elämän kriteereistä. Habitat II konferenssi, joka on YK:n asumisasioiden maailman konferenssi, järjestettiin kesällä 1996 Istanbulissa ja siellä tunnustettiin kaikkien ihmisten oikeus asuntoon. Seurantakonferenssissa New Yorkissa vahvistettiin samat oikeudet ja tavoitteet vuonna 2001. Suomessa asetettujen tavoitteiden edistämistä on valvonut Vva ry. EU edellyttää jokaisella jäsenvaltiolla on toimintasuunnitelma taistelussa köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan (ns. NAPincli). Vva ry. seuraa myös tämän ohjelman täytäntöönpanoa ja toteutumista ja tekee uusia esityksiä uuden ohjelman valmisteluun.

FEANTSA on kansainvälisellä tasolla täsmentänyt ja tuonut esille asumista sosiaalisena perusoikeutena ja esittänyt keinoja poistaa sosiaalista syrjäytymistä. EU on vuonna 2000 Nizzassa hyväksynyt perusoikeuskirjan, joka tukee jokaisen ihmisen oikeutta asuntoon ja toimia syrjäytymisen vähentämiseksi. (Vva ry 2011)

Yhteiskuntatasolla lakia toteutetaan tukemalla asuntorakentamista sekä helposti asunnottomaksi jäävien erityisryhmien, kuten muun muassa vankien, alkoholistien ja huumeiden käyttäjien, vammaisten, maahanmuuttajien, pitkäaikaistyöttömien, muista syistä sosiaalisesti syrjäytyneiden sekä mielenterveysongelmista kärsivien asunnon saamista. Lisäksi asunnotto-

muutta pyritään ennaltaehkäisemään sellaisilla sosiaali- ja työvoimapolitiittisilla keinoilla, jotka ehkäisevät syrjäytymistä ja lisäävät syrjäytymisuhan alla olevien mahdollisuuksia omaehtoiseen elämään ja toimeentuloon.

Perustuslaissa säädetyllä sosiaaliturvaa koskevalla lailla pyritään siihen, että jokaisella ihmisellä on oikeus riittävään ja välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon. Yhteiskunnan tulee aktiivisilla toimenpiteillä tukea kaikkia niitä kansalaisia, joilla ei ole itse mahdollisuutta tai eivät pysty hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. (Pe 19. §)

3.7 Asunnottomuus tänään

Asunnottomuus on valitettavasti lisääntynyt pääkaupunkiseudulla viime vuonna, mutta yksinäisten ihmisten asunnottomuus on kuitenkin samanaikaisesti jonkin verran vähentynyt. Yksinäisten asunnottomien määrä väheni edellisestä vuodesta 3,4 prosentilla. 2011 marraskuussa Suomessa oli yhteensä 7606 yksinäistä asunnotonta ja 423 perhettä. Maahanmuuttajien ja naisten asunnottomuus on tilastojen mukaan lisääntynyt entuudestaan. Asunnottomuus on vielä aiempaa enemmän keskittynyt pääkaupunkiseudulle ja pääkaupunkiseudun kolmessa suurimmassa kaupungissa asunnottomuus onkin lisääntynyt yhteensä 150 hengellä vuonna 2011. Nämä tilastotiedot ilmenevät Aran kunnille teettämästä asuntomarkkinakyselystä. Suomessa asunnottomuutta on seurattu vuodesta 1987, jolloin Suomessa oli yli 16000 ihmistä ilman asuntoa. (ARA 2011.)

Helsingissä tilastoitiin viime vuoden 2011 loppuun mennessä 3400 asunnotonta ja asunnottomia perheitä 220. Espoo ohitti taas Vantaan ja nousi maan toiseksi suurimmaksi asunnottomuuskunnaksi Helsingin rinnalle. Pääkaupunkiseudulla kolmen suurimman kunnan osuus asunnottomien määrän osalta kohosi 60 prosenttiin, kun se vielä 2010 oli ollut 56 %. Isoja kaupunkeja vertaillen Oulu pärjäsikin parhaiten vertailussa. Oulussa oli vähiten asunnottomia. Muutkin pääkaupunkiseudun ulkopuoliset isot kaupungit olivat onnistuneet pyrkimyksissään vähentää asunnottomuuttaan lukuun ottamatta Lahtea. (ARA 2011.)

Naisten osuus Suomen asunnottomista oli kohonnut 21 prosenttiin. Nuorten alle 25-vuotiaiden asunnottomuus oli pysynyt ennallaan 18 prosentissa, kun taas yksinäisten asunnottomien maahanmuuttajien määrä ylitti jo yli 1000 henkilön rajan ensimmäistä kertaa. Prosentuaalisesti heidän osuutensa nousi nyt 9 prosentista yli 13 prosenttiin. Maahanmuuttajastatus näkyi myös tilastoissa ja asunnottomista perheistä maahanmuuttajia oli 40 %. Lisääntynyt maahanmuutto asunnottomuuden näkökulmasta rasittaa eniten Helsinkiä. (ARA 2011.) Naisten ja nuorten asunnottomuus ollut Suomessa usein näkymätöntä siksi, että he majoittuvat usein sukulaisten ja tuttavien luona. Tällaista asunnottomuutta on vaikea tilastoida ja osa asunnottomuudesta saattaa jäädä kokonaan havaitsematta. Tämä vaikeuttaa todellisen asunnottomuustilan-

teen arviointia ja vaikuttaa käsitykseen asunnottomuuden todellisesta määrästä. Asunnottomuuden yleisyyden arviointia voi vaikeuttaa se, että asunnottomien määrä kaupunkialueiden ulkopuolella on saatettu aliarvioida. Tutkimukset on tehty tiettyinä lyhyenä ajankohtana, jolloin kaikkia saman vuoden aikana asunnottomina olleita ei tavoiteta.

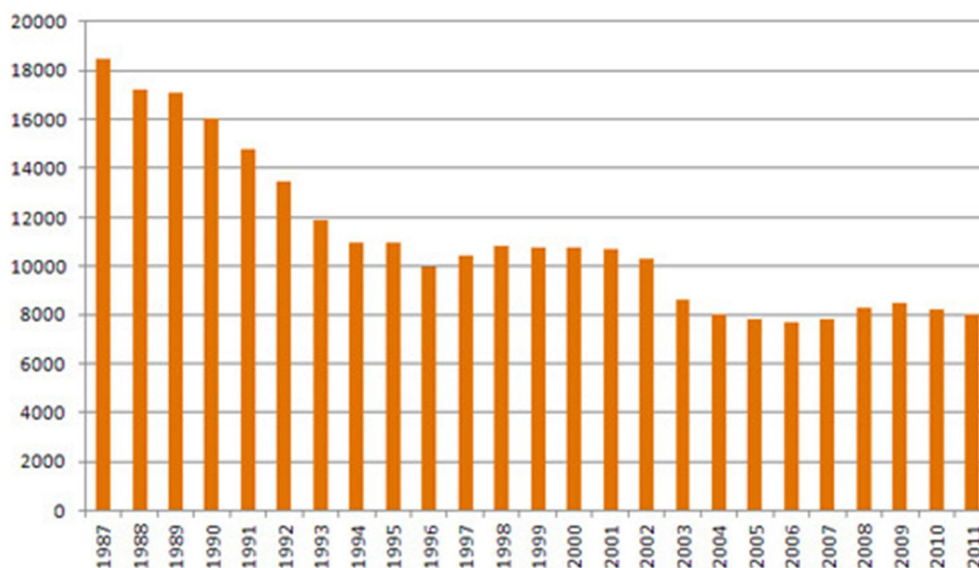
Aran kunnille teettämän asuntomarkkinakyselyn mukaan pitkäaikaisasunnottomia vuoden 2011 lopulla oli ollut 2835 henkeä ja heidän osuutensa kaikista yksinäisistä asunnottomista oli 37 %. Näistä surkeista tilastolukemista huolimatta pitkäaikaisasunnottomuutta on saatu vähennettyä vuodessa 244 hengellä eli 7,9 prosentilla. (ARA 2011.)

Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteeksi oli asetettu pitkäaikaisasunnottomuuden puolittaminen 2008-2011 asuntojen määrällä mitattuna ja tässä missiossa onnistuttiin. Tavoitteet jopa ylitettiin. Ohjelman tavoitteena oli saada 1250 uutta asuntoa, mutta sen sijaan onnistuttiin tuottamaan 1550 asuntoa. Ohjelmassa sovellettiin "asunto ensin" periaatetta, jonka tarkoituksena on asunnon järjestämisen ja elämän puitteiden kohentamisen myötä herättää asunnottoman oma kiinnostus ja motivaatio kuntoutumiseen. Tämä näkyisi myös alkoholin käytön vähentymisenä ja halukkuutena raitistua. Vähentämishjelmassa rakennetut uudet yksiköt ovat vähentäneet selkeästi epätarkoituksenmukaisia sijoituksia, kuten esimerkiksi laitoshoittoa, joka on sitä kautta tuonut säästöjä kaupungeille. Asunnottomuudenvähentämishjelman taloudellisia vaikutuksia on selvitetty ja tutkimuksen mukaan on havaittu selvästi etuja. Tehostetussa tukiasumisessa asuvat entiset asunnottomat tarvitsevat huomattavasti vähemmän asumis-, päihde- ja sairaalapalveluja ja näin saatu kustannushyöty on tuntuva. Tukiasuntojen järjestäminen tulee huikaisesti halvemmaksi kuin järjestää asunnottoman hoitaminen sairaaloissa tai vankilassa. Pitkäaikaisasunnottomien määrää ei kuitenkaan saatu puolitettua ponnisteluista huolimatta, koska uutta asunnottomuutta syntyy koko ajan. Tästä syystä pitkäaikaisasunnottomuuden vähentäminen jatkuu myös nykyisen hallituksen ohjelman mukaisesti vuosina 2012-2015 ja PAAVO II-hankkeen tavoitteeksi asetettiin pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen kokonaan vuoteen 2015 mennessä. (Länsiväylä 17.10.2012; Rakennuslehti 18.3.2012; Ympäristöministeriön tilastot 2012; Tilastokeskus 2011.)

Asunnottomuus on monitahoinen ja hankalasti määriteltävä ilmiö, jonka yleisyyttä koko väestössä on hankalaa arvioida ja selvittää. Eri tilastojen valossa tarkasteltuna asunnottomien määrä vaihtelee ja vaihtelut voivat olla melko suuria. Uusien asuntojen järjestäminen pitkäaikaisasunnottomille vähentää pitkäaikaisasunnottomuutta. Anna-Maija Josefssonin, Espoon johtavan sosiaalityöntekijän mukaan, on vaikeaa tietää, paljonko uutta asunnottomuutta syntyy tilalle. Näkymätöntä asunnottomuutta on hyvin vaikea arvioida. Stakesin selvityksessä kerrotaan väestörekisterin mukaan asunnottomien määrän olevan vuonna 2011 8200 asunnottomia, kun taas demografisen tilaston mukaan vain 7200 (Kärkkäinen 1995, 35.). Kymmenen vuotta aikaisemmin 1980-luvun puolivälissä Suomessa oli jopa 20.000 ihmistä vailla vakinaista asuntoa (Ahkerat- ohjelmatyöryhmä 2008, 3). Ara: n (ARA 2011,1.) raportin mukaan asunnot-

tomien määrä marraskuussa vuonna 2010 Suomessa oli 7877 yhden hengen asunnottomia taloutta ja lisäksi 349 perhettä. Tiedot pohjautuvat ARA:n marraskuussa 2011 teettämiin asuntomarkkinakyselyiden tuloksiin. (ARA 2011. Länsiväylä 17.10.2012.)

Taulukko 2. Asunnottomien määrien vaihtelut vuosina 1987-2011

Asunnottomien vaikeasta määrittelystä kertoo se, että asunnottomien lukumääräiset tiedot ovat vain suuntaa-antavia, koska eri kuntien arviointiperusteet vaihtelevat ja myös eri kuntien antamat tiedot voivat tarkkuudeltaan vaihdella. Asunnottomien maahanmuuttajien sukupuoli on harvoin tiedoissa, ja vaikuttaa näin ollen tilastointiin. Asunnottomien maahanmuuttajien tilastoissa ei näy sukupuolta. (ARA 2011, 4) Asunnottomuustilastot eivät myöskään kuvaa kausiluontoista ja tilapäistä asunnottomuutta kovin hyvin. Esimerkiksi syksyisin koulujensa aloittavien asunnottomien määrä lisääntyy joka vuosi. Kuntien selvitysten ja arvioiden mukaan yksinäisistä asunnottomista pitkäaikaisasunnottomien osuus on 39 %. ARA:n määrittelymukaan pitkäaikaisasunnottomiksi määritellään henkilöt, joiden asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Pitkäaikaisasunnottomuus on vähentynyt vuodesta 2009 vuoteen 2010 yhteensä 10,9 %, mutta asunnottomien kokonaismäärässä ei ole kuitenkaan tapahtunut huomattavia muutoksia 1990-luvun jälkeen. (ARA 2011, 3.)

Asunnottomuutta yritetään Suomessa edelleen poistaa ja tunnistaa asunnottomien moninaisia tarpeita paremmin. ARA:n (2011) nelivuotinen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma päättyi vuonna 2011, mutta se on saanut jatkoa. Ohjelman keskeisenä tavoitteena on ollut saada pitkäaikaisasunnottomille 1250 uutta asuntoa ja tukiasuntopaikkaa. ARA:n verk-

kosivujen mukaan tavoitteeseen on päästy ja se on ylitettykin kirkkaasti, kun 2011 vuoden loppuun mennessä käyttöön otettujen uusien asuntojen ja tukiasuntojen määrä oli yhteensä 1600.

Asunnottomien palveluita on kehitetty ja niitä kehitetään edelleen. "Nimi Ovessa"- hanke, joka on osa pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa. Hanke on Tekes-rahoitteinen kaksivuotinen asunnottomien palveluiden kehittämishanke, jossa mukana ovat Helsingin, Espoon, Vantaan, ja Tampereen kaupunkien ja Helsingin Diakonissalaitoksen lisäksi Vva ry. (Vailla vakinaista asuntoa ry). Hankkeessa keskitytään useisiin erityisryhmiin: nuoriin, päihdeongelmaisiin, vapautuviin vankeihin ja mielenterveyskuntoutujiin, jotka kokevat asunnottomuutta. Suomen Akatemia rahoittaa nelivuotista tutkimushanketta, joka on suunnattu vapautuville vangeille ja mielenterveys- ja päihdeasiakkaille. Tarkoituksena on selvittää Asunto ensin -mallin soveltamista paikallisissa asumis- ja kuntoutuspalveluissa. (Asunto Ensin- hanke 2011.)

Asunnottomuus ilmiönä on ajankohtainen, joka koskee lukuisia eri ihmisryhmiä. Uusia ihmisryhmiä joutuu koko ajan asunnottomiksi. Eri toimijoiden pyrkimykset poistaa asunnottomuutta tuovat esiin sen, että asunnottomuus on tätä päivää ja sen poistamiseksi on jatkettava kamppailua. Asunnottomuuden poistamiseen on järkevää ja siihen on kannattavaa panostaa. Helsingin Sanomien artikkeleissa (10.11.2011, 8A; 19.6.2011, 12A) kerrotaan, miten paljon asunnon tulee maksamaan yhteiskunnalle. Pitkäaikaisasunnon lisää tuntuvasti sairaala-, päihde- ja poliisikuluja. Suurin eli parhaimmillaan 60%, voitaisiin säästää. Tampereen teknillinen yliopisto on laskenut miten paljon säästöjä se toisi, jos asunnottomalle yksinkertaisesti järjestettäisiin asunto, jota ei otettaisi pois, vaikka ryyppyputki voisi joissakin tapauksissa alkaa. Laskelmat tehneet professorin Antti Lönnqvistin mukaan terveys-, päihde- ja poliisipalvelujen kustannussäästöt olisivat niin suuria, että välittömästi veronmaksajien rahoja voitaisiin säästää 38 %. Jos asunnon jossakin vaiheessa saisi oman elämänsä raiteilleen ja pystyisi maksamaan vuokransa itse, olisi säästö jopa 60 %. Kodittomien asuttamisen ajatellaan usein vaan lisäävään kuluja ja ajatellaan asuntojen järjestämisen olevan vain veromaksajien rahojen turhaa haaskausta. Kuitenkin kodittoman asuttaminen voisi maksaa parhaassa tapauksessa 68.000 €: n sijaan 26.000 € vuodessa. (Helsingin Sanomat 19.6.2011, 12A.)

4. Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

4.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää asunnottomien vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseen, omaan terveydenhoitoon ja hyvinvointiin. Tavoitteena on tuottaa sellaista tie-

toa, jota voisi hyödyntää asunnottomuuden poistamisessa ja minkälainen terveysriski asunnottomuus on. On myös mielenkiintoista odottaa haastattelun tuloksia siitä, miten asunnottomat itse kokevat mikä on heidän mielestään ratkaisevassa asemassa ja oleellista asunnottomuuden poistamiseksi. Onko tärkeintä pyrkimys päihitteettömyyteen ja mielenterveysongelmien hoitaminen vai asunnon saaminen.

Selvittämällä syitä mitkä ovat johtaneet asunnottomuuteen, voitaisiin ehkä jo osittain ennaltaehkäistä riskiä joutua asunnottomaksi. Koska kyseessä on yleensä pitkäaikaisasunnottomat, tutkimuksessa yritettiin myös selvittää sellaisia keinoja, jotka asunnottoman mielestä voivat lyhentää asunnottomuusaikaa. Tämä on erityisen tärkeää, koska pitkittyessään asunnottomuus johtaa omanarvontunnon laskuun, passivoitumiseen ja ulkopuoliseksi leimautumiseen. Asunnottomuudella on myös osuutensa yksilön kokonaisterveyteen ja sitä kautta se aiheuttaa kustannuksia yhteiskunnalle. Tutkimuksen toivottiin tuovan esiin jotain sellaista, jota voidaan myöhemmin hyödyntää asunnottomuuden poistamisessa, joka on tavoitteena vuoteen 2015 mennessä. Samantyyppistä tutkimusta löytyy jonkin verran, mutta meidän aihepiiristä ei juurikaan.

4.2 Tutkimuskysymykset

1. Mitkä ovat asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseen?
2. Miten asunnottomuus on vaikuttanut terveydentilaan ja miten voi pitää huolta hyvinvoinnista asunnottomuuden aikana?

5. Opinnäytetyön toteuttaminen

5.1 Opinnäytetyön kohderyhmän kuvaus

Tutkimusmetodeita miettiessä tulee esiin monta ongelmaa ja on suljettava pois monia käytössä olevista yhteiskuntatutkimuksen metodeista. On hankalaa postittaa etukäteen tutkimuslomakkeita ihmisille, joista meillä ei ole mitään tietoa: Ei nimeä eikä tarkkaa osoitetta.

Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, jolloin yritetään jättää mahdollisimman paljon tilaa haastateltavalle. Haastateltavaksi valitaan viisi eri henkilöä, joiden näkemyksiä

asunnottomuuden poistamiseen selvitetään. Itse haastattelu tehdään haastattelukysymyksillä, mutta haastattelu nauhoitetaan, jolloin on mahdollista tehdä selventäviä lisäkysymyksiä.

5.2 Aineiston keruu

Teemahaastattelu on tietyn aihealueen ympärille tehtävä haastattelu, jossa esitetään valmiiksi tehtyjä kysymyksiä, mutta vastaajalle jätetään tilaa myös laajemmalle kertomukselle, jolloin voidaan tehdä lisäkysymyksiä. Tyypiltään teemahaastattelu on avoimen haastattelun ja lomakehaastattelun väliltä. Se on paljolti keskustelun tyyppistä ja puhumisjärjestys on vapaa. Haastattelussa annetaan vapaus haastateltaville siten, että eri kysymykset painottuvat haastateltavien kiinnostuksen mukaan eri tavalla ja siten myös vastausten laajuus vaihtelee eri vastaajien välillä. Teemahaastattelun haastateltavat tulee valita siten, että he ovat itse kiinnostuneita aihepiiristä ja heillä on toivottavasti myös omakohtaista kokemusta siitä. Teemahaastattelun etuna voidaan pitää sitä, että koska siinä annetaan suuri ilmaisuvapaus haastateltavalle, tulee teemat monipuolisesti käsiteltyä. Tutkijan ehkä etukäteen asettamat odotukset eivät välttämättä toteudukaan, vaan tutkimuksen tulos saattaa painottua eri tavalla. Periaatteessa tutkimuksen analysointi on helppoa teeman ympäriltä, mutta siihen ja tutkimustuloksiin vaikuttaa tutkijan odotukset ja kiinnostuksen kohteet, joten tutkimusprosessin edetessä se muuttuu koko ajan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006)

Teemahaastattelussa on tarkoitus ensin hakea pohjatieto ja sen jälkeen selvittää ilmiön rakenteet, prosessit ja kokonaisuus. Näistä lähtökohdista on päädytty tiettyihin olettamuksiin asunnottomuudesta, jonka pohjalta laaditaan haastattelun runko. Rungon pohjalta laaditaan kysymykset, joilla tutkitaan asunnottomien omia subjektiivisia kokemuksia. (Hirsjärvi, Hurme 2010, 47)

Asunnottomuus aiheena on hyvin arkaluonteinen ja luotettavien tutkimustulosten saaminen on vaikeaa johtuen päihteiden käytöstä ja mahdollisista mielenterveysongelmista. Paitsi, että muistamattomuus voi olla ongelmana, myös aihealue on sellainen, josta ei päivittäin ole totuttu keskustelemaan.

Haastattelut tehdään kyselylomakkeelle, mutta samalla ne myös nauhoitettiin. Henkilötiedoista käytetään vain ikää, sukupuolta ja nimimerkkiä. Jokainen tutkittava käsiteltiin omana tapauksenaan erikseen ja siinä ympäristössä, josta hän on asunnottomaksi joutunut. Koska haastateltavat ovat joutuneet useista erilaisista tilanteista ja eri syistä asunnottomiksi, yritettiin selvittää löytyykö minkäänlaista yhteistä mielipidettä asunnottomuuden torjuntaan vai eroavatko käsitykset toisistaan ja kuinka paljon.

Tutkimus tehdään Sällikodissa ja Sallikodissa, joka on Vvary:n ylläpitämä asuntola pitkään asunnottomana olleille. Asuntolassa asumisen edellytyksenä ei kuitenkaan ole päihteettömyys, joten se jo asettaa oman haasteensa tutkimusmetodille ja tutkimuksen tekemiselle yleensä. Teemme Sällikotiin etukäteen vierailun, jonka tarkoituksena on tutustua tuleviin haastateltaviin ja luoda luottamuksellista ilmapiiriä haastattelua varten. Tutustumiseen käytämme yhden päivän, koska asuntolan asukkaiden kulkua ei voida rajoittaa eikä estää. Siksi on käytettävä aikaa, jotta päivän aikana tapaisi riittävän monta tutkimukseen sopivaa henkilöä. Haastattelupäivään on varattava riittävästi aikaa.

Tutkimukseen osallistui viisi henkilöä, jotka olivat iältään 41-, 55-, 57- ja 60 -vuotiaat miehet ja 43 -vuotias nainen. Jokaisella haastateltavalla oli takanaan runsaat kymmenen vuotta asunnottomuutta. Henkilöt, joita käytettiin haastattelussa, olivat niitä asuntolan asukkaita, jotka sautuivat osumaan paikalle, kun vierailimme siellä. Vva ry:n Hanna Piirainen toimi yhteyshenkilönä hankkeessa ja Sällikodin yhteyshenkilönä oli siellä työskentelevä Tuula Lindström. Haastateltavista valittiin ne henkilöt, jotka ovat eniten halukkaita osallistumaan ja vaikuttamaan omaan asunnottomuuteensa.

Opinnäytetyön haastateltavat saatiin Sällikodin työntekijän avulla ja osittain myös itse pyytämällä haastatteluun. Koska Sällikodissa ei vaadita päihteettömyyttä, ajoitimme yleensä haastattelun aamuun, jolloin varmistimme, että asukas oli selvin päin. Kaikille haastateltaville kerrottiin, että haastattelu on täysin vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää koska vain ja jos tulee katumapäälle voi kieltää aineiston käytön. Ennen haastattelun alkua, pyysimme haastateltavia lukemaan huolellisesti Suostumus tutkimukseen osallistumisesta - paperin ja sitten vasta allekirjoittamaan sen. Haastattelut tehtiin haastateltavien asunnoissa ja haastattelut nauhoitettiin.

Oletuksena on, että mahdollisesti viidestä tehdystä haastattelusta kolmen haastattelemalla kerättyä aineistoa voidaan käyttää käyttökelpoisena. Päihteet ja mielenterveysongelmat aiheuttavat sen, että haastattelutilanteita ei voida sopia ja järjestää etukäteen eikä haastattelujen vastauksien laatuun voida etukäteen varautua.

Huomasimme vasta litterointi vaiheessa, että nauhuri oli ottanut niin tarkasti kaikki äänet, että osasta äänityksiä oli vaikea saada selvää. Joidenkin haastatteluiden aikana oli asukkaalla ollut televisio tai radio päällä. Lisäksi osalla haastateltavista oli ehkä päihteiden käytöstä johtuen epäselvä puhetapa. Kaikki haastateltavat eivät aina ymmärtäneet kysymystä tai ajatus saattoi katketa kesken asian. Lauseet olivat epätäydellisiä ja tilkesanoja käytettiin paljon. Joidenkin haastateltavien kohdalla oli vaikea pysyä kysymyksissä, koska juttu tahtoi helposti luisua sivuraiteille.

Haastattelut tehtiin kahtena eri päivänä. Ensimmäinen haastattelupäivä oli helmikuun puolessa välissä ja toinen oli huhtikuun loppupuolella. Ensin arvelimme, että kolme haastateltavaa

riittäisi, mutta aineiston määrä jäi niin pieneksi, että päätimme haastatella vielä kahta lisää. Pohjana käytimme kysymysrunkoa, joka sisälsi kaksi teemaa ja niihin liittyviä lisäkysymyksiä. Litteroimme haastattelut ja analysoimme ne käyttäen aineistolähtöistä sisältöanalyysiä.

5.2 Analyysi

5.2.1 Laadullinen tutkimus prosessina

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Täydellistä objektiivisuutta ei voida saavuttaa kvalitatiivisella tutkimuksella, koska tutkittaviin ilmiöihin ja havaintoihin vaikuttavat tutkijan omat arvolähtökohdat. Tutkimuksissa pyritäänkin löytämään tai paljastamaan tosiasioita, jotka ovat rajattuja tiettyyn aikaan ja paikkaan. Koehenkilöjoukko on tarkkaan valittu ja heitä käytetään tiedonkeruun instrumenttina vaikka apuna voidaankin käyttää lomakkeita ja testejä. tarkoituksen ei ole testata hypoteeseja tai testejä, vaan etsiä odottamattomia seikkoja ja tutkittavailta tulevaa informaatiota. (Hirsijärvi, S., Remes, P. & Saja-vaara 2009, 161 - 164)

Tarkoitus on aineistolähtöisesti perehtyä syvällisesti tutkittavan ilmiön kannalta merkityksellisiin seikkoihin. Aineiston käsittelyssä pyritään asiakokonaisuuden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen ja otetaan huomioon myös eri tapahtumien erityispiirteet. Tutkimuksen katsotaan kehittyvän tutkijoiden tietoisuuden mukaan ja näin näkökulmat ja tulkinnat, jotka ovat hyvin subjektiivisia, myös jalostuvat tutkimuksen edetessä. Täten laadullista tutkimusta voidaan tarkastella myös jatkuvana prosessina. (Aaltola & Valli 2001, 68)

5.2.2 Aineiston analyysi

Aineistolähtöinen sisältöanalyysi voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen 1) aineiston pelkistäminen 2) aineiston ryhmittely aihealueittain ja 3) teoreettisten käsitteiden luominen. Ensimmäisessä vaiheessa haastattelut oli kirjoitettu auki sellaisina, kun ne olivat esitetty. Sen jälkeen siitä karsittiin ne osat, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymykseen. Jäljelle jäävien haastattelujen asiasisältö pelkistettiin tiivistämällä asiat ja ryhmiteltiin alaluokkiin asiasisällön perusteella ja nämä puolestaan samoin ryhmiksi asiasisällön perusteella yläluokkiin. (Tuomi, J., Sarajärvi A. 2002, 109)

Litteroinnin jälkeen poimimme ilmaisut, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin. Esimerkiksi, kun kysyttiin, onko yhteiskunnalla keinoja vaikuttaa asunnottomuuteen, erään haastateltavan vastaus oli: "keinoja on monenlaisia, mutta itse pitää ottaa ensimmäinen askel ja jokaisen pitää tehdä oma osuus elämän eteen." Tässä lauseessa on monta asiaa: 1. Keinoja on monenlaisia, 2. Itse pitää ottaa ensimmäinen askel ja 3. Jokaisen pitää tehdä oma osuus elämän eteen. Näitä ilmaisun asiakokonaisuuksia sanotaan pelkistyksiksi. Pelkistykset koottiin yhteen alaluokiksi, siten että niiden keskeinen asiasisältö säilyy. Näistä pelkistyksistä saman alaluokkaan kuuluvat "itse pitää ottaa ensimmäinen askel" ja "jokaisen pitää tehdä oma osuus elämän eteen". Pelkistyksistä muodostettiin alaluokka: "oma aktiivisuus on tärkeä." Tästä muodostettiin vielä samalla periaatteella yläluokka oma osallistuminen.

Taulukko 3. Yläluokka Oma osallistuminen muodostui siten, että ensin alkuperäisilmaisut pelkistettiin seuraavalla tavalla:

Alkuperäisilmaisu	Pelkistetyt ilmaisut
"Keinoja on monenlaisia, mutta itse pitää ottaa ensimmäinen askel ja jokaisen pitää tehdä oma osuus elämän eteen.. mihkä suuntaan haluu ja pyrkii. Siihen suuntaan pitää tavoitellen ja kilvoitellen mennä."	Keinoja on monenlaisia, ensimmäinen askel tehtävä itse, oma osuus tehtävä elämän eteen, pitää mennä haluamaansa suuntaan tavoitellen
"Kannattais ainakin lähteä siltä kannalta, siitä, että mä haluan yrittää, se varmaan pääsee elämässä eteenpäin."	Omalla yrittämisellä pääsee eteenpäin
"Jokaisen on omassa elämässä oma osuutensa tehtävä. Kaikki."	Elämässä jokaisen tehtävä osuutensa
"Nii no, kyllä kai niitä varmaan on, mutta ku ei ne haluukkaan, ku nähdään ettei ite yritä mitään, niin ei ne lähe väen väkisin ketään asutamaan mihkään, Eikä tarjoo asuntoja."	Asuntoja on, asuntoja ei tarjota
"Olisin tietysti voinu varmaan vaikuttaa. Tai siis mun kohdalla jos mä olisi ollu tai niinku miten sen nyt sanois.. se on niin vaikea kiemurrella ku... Siis viinahan on mulle aina maistunu..."	Olisi voinut vaikuttaa asunnottomuuteen, viina vei pois normaali asumisesta
"No, tuota sanotaan, että vaikutusmahdollisuus oli hyvin pieni. Eli en olis voinu vaikuttaa."	Vaikutusmahdollisuudet asunnon pitämiseen pienet, ei olisi voinut vaikuttaa asunnottomuuteen
"Musta...kyl tota noin...mahdollisuuksia on huru mykke...mut tota minä mukaan lukien niin ollaan sitten arkoja tai tietämättömiä...ihan tota...ihan tota riittävästi... Saattaa olla sellainen porsaanreikä että ihmiset ei tiedä ...sinne sun tänne."	Ajatellaan että mahdollisuuksia on, mutta arkuus ja tietämättömyys on esteenä asunnon saannille

Sitten pelkistetyt lauseet klusteroitiin omiksi ryhmikseen, joista muodostettiin alaluokka.

Taulukko 4. Klusterointi ja alaryhmien muodostaminen

Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka
Keinoja on monenlaisia.	Omat vaikutusmahdollisuudet asuntoon.
Olisi voinut vaikuttaa häätöön.	
Ei olisi voinut vaikuttaa asunnottomuuteen.	
Vaikutusmahdollisuudet asunnon pitämiseen pienet.	
Ajatellaan, että mahdollisuuksia on , mutta arkuus ja tietämättömyys on esteenä asunnon saannille.	
Oma osuus on tehtävä elämän eteen.	Oma aktiivisuus on tärkeää.
Pitää mennä haluamaansa suuntaan tavoitellen.	
Omalla yrittämisellä pääsee eteenpäin.	
Elämässä on jokaisen tehtävä osuutensa.	
Jos ei yritä, ketään ei asuteta väkisin.	

Alaluokat oma aktiivisuus ja omat vaikutusmahdollisuudet ovat yhdessä aktiivista vaikuttamista, mikä tarkoittaa käytännössä omaa osallistumista.

Taulukko 5. Yläluokkien muodostuminen alaluokista

Alaluokka	Yläluokka
Omat vaikutusmahdollisuudet asuntoon.	Oma osallistuminen
Oma aktiivisuus on tärkeää.	

6 Opinnäytetyö tulokset

6.1 Asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseksi

Oma osallistuminen: Lähes kaikilla haastateltavilla oli käsitys, että oma osallistuminen ja aktiivisuus oli erittäin tärkeää. Osa henkilöistä katsoi, että oma yrittäminen vie eteenpäin ja tavoitteisiin. "Kannattais ainakin lähteä siltä kannalta, että mä haluan yrittää, se varmaan pääsee elämässä eteenpäin" Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että itse ei juurikaan voi vaikuttaa ja sen vuoksi yhteiskunnalta vaadittiin enemmän tukea sekä asunnon hankintaan, että töiden järjestämiseen. "No tota sanotaan, että vaikutusmahdollisuus oli hyvin pieni, eli en olis voinu vaikuttaa."

Päiheteettömyyden tavoittelu: Suurimmalla osalla oli enemmän tai vähemmän päihdetaustaa, joka paitsi vei kauemmaksi normaalista asumisesta ja yhteiskunnasta, myös suuressa määrin

passivoi joka tasolla. Jokainen haastateltava toi esille, että päihteettömyys on tärkeä ja tavoiteltava asia. "...Saanu tehdä jotkut asiat uudestaan, niin mä en olis tämmöstä ruvennu litkimään." Useat olivat sitä mieltä, että asuntoja on, mutta päihteidenkäytön aiheuttamat ongelmat estävät asunnon saannin tai pitämisen. Muutamalla haastateltavalla oli takanaan useampia vankilajaksoja, jolloin nämä vähensivät osittain asumisentarvetta. Voimakas päihderiippuvuus aiheutti sen, että vapautumisen jälkeen ei ensimmäisenä tullut mieleen asunnon hankkiminen, vaan päihteet. Jos oli lämmin vuodenaika, ei välitöntä tarvetta sisälle ollut ja kaupunki tarjosi kuitenkin mahdollisuuksia ruokaan ja peseytymiseen. "Viina vei mua pois siitä normaali asumisesta, enkä mä sitten enää välittänytkään siitä on mulla asuntoa vai eiks mulla ole asuntoa." Eräs haastateltavista jätti juomisen useampaan otteeseen ja aina sen jälkeen oli järjestynyt asunto. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että ensin pitäisi hoitaa pois päihdeongelma ja sitten vasta asuntoasiat. Osa oli sitä mieltä, että asunto olisi oltava ensin ja sitten vasta voisi keskittyä ongelmien ratkaisemiseen.

Uudelleen orientoituminen ja vastuunotto: Koska kyseessä oli jo pitkään asunnottomana olleet henkilöt, nousi esille myös sopeutumiskysymys. Piti sopeutua ajatukseen, että on jotain veloituksia asuntoa kohtaan. Orientoituminen asumiseen edellyttää, että otetaan itse vastuu elämisestä asunnonhaltijana ja siten asennemuutosta. "Joo kyllä se on mahdollista mutta se pitää ensin.. mites mä sen hienosti sanoisin orientoituu tota noi nii siihen asumiseen eli se pitää tutustua itsensä ja hyväksyä tota noi nii ne seikat, että minä olen nyt tällanen ja tää on mun firma ja minä pidän nyt kämpästä huolta ja maksan vuokrat ja ynnä muut..." Asumisesta piti pitää huolta ja hoitaa asiat tärkeysjärjestyksessä. Normaaliin sisätiloissa asumiseenkin pitää tottua, jos siitä on kauan sitten vieraantunut.

Työn ja koulutuksen arvostus: Yleisesti haastateltavilla oli kuva, että yhteiskunnalla on keinoja vähentää asunnottomuutta. Töiden katsottiin parantavan mahdollisuuksia palata normaaliin elämään, kuitenkin yhteiskunta on muuttunut jo niin, ettei tarvetta kouluttamattomille kausityöläisille juuri ole. Koulutuksen otti esille vain yksi haastateltava ja hänkin epäili, että tulokseksi olisi opiskelu kortistoon. "...sen opiskelunkin kanssa se on vähän niinku turhauttavaa. Esimerkiksi niin opiskelet itsesi kortistoon ja sitte tota ja opiskelun lomassa otetun opintolainat ja nää niin räjähtää käsiin..." Haastateltavat kuuluvat siihen ryhmään, joka on joutunut vankilaan maksamattomien sakkojen vuoksi. Tätä käytäntöä ei nykyään ole ja haastatteluissa kävikin ilmi, että nykyään vapautuvat vangit sopeutetaan yhteiskuntaan, jolloin ei helposti jää asunnottomaksi.

Itseluottamuksen puute: Aina ei kaikissa tapauksissa, vaikka asuntoa tarjottaisiinkin, sitä ei oteta vastaan. Eräälle haastateltavista oli tarjottu asuntoa, mutta hän ei uskaltanut ottaa, koska ei uskonut pärjäävänsä siellä. "Olisin saanu kaupungilta uuden asunnon vuonna 2008...eiku...niin vuonna 2008. Eli neljän Vuosaaresta, mutta mä en uskaltanu vastaan ottaa sitä, kun kaikki sano, että sä et pärjää, sä et pärjää siellä." Monikaan ei kuitenkaan uskonut

itsellään olevan mahdollisuutta sellaiseen tai uskoi mahdollisuuksiensa olevan pienet. Osalla haastateltavista oli jo niin huono itsetunto, että eivät uskoneet kykenevänsä muuhun kuin tuettuun asumiseen. Yhtenä ratkaisuna he pitivätkin tukiasuntojen määrän lisäämistä. Tuettu asuminen, jossa on mukana osaava henkilökunta, on heille ainoa ratkaisu. Itsetunnon puute ilmeni myös siten, etteivät he luota omiin kykyihinsä saada riittävästi tietoa yhteiskunnan tarjoamista tukitoimista ja mahdollisuuksista. Heillä oli myös niin suuria ongelmia päihteiden kanssa, etteivät kokeneet pääsevänsä omin neuvoin eroon niistä.

Asunnottomuus johtuen elämäntilanteesta: Eräällä haastateltavalla oli erossa mennyt asunto, eikä hän ollut enää sen jälkeen kyennyt hankkimaan uutta. Useissa asuntoloissa vaaditaan päihteettömyyttä ja se että juo, johtaa automaattisesti kaupungin vuokraojon häntäpäähän.

6.2 Asunnottomuuden vaikutus terveydenhoitoon ja hyvinvointiin

Toimiva sairaanhoito: Ne henkilöt jotka joutuivat sairaalaan hoidettavaksi asunnottomuuden aikana, kokivat, että terveydenhoito toimi riippumatta asumisolosuhteista. Vaikka kaikilla haastateltavilla oli jotain sairauksia, he eivät juuri pääsääntöisesti käyttäneet terveystalveta. Kadulla passivoituu sen verran myös oman terveytensä hoidossa, ettei lääkäriin juurikaan lähdetä. ” . Et sä siinä ensimmäisenä mieti lääkäriä, ku tuli haava sormeen... Sä menet sinne jos se sormi puuttuu, niin et saako sen vielä paikoilleen..korkeintaan.” Asunnottomana on niin monta muuta asiaa, jotka tuntuvat tärkeämmiltä kuin oma terveys sillä hetkellä. Sairaalaan joutuu yleensä vasta sitten, kun on niin huonossa kunnossa, että muut huolestuvat ja toimittavat sinne.

Kiinnostus terveyteen asunnottomuuden aikana: Kaikilla asunnottomilla oli jonkunlainen sairaus ja pääsääntöisesti asunnottomuus vaikeutti sen hoitoa. Osalla päihteiden käyttö on sen verran koukuttavaa, että lääkityksen ottaminen on unohtunut kokonaan. Osa on asunnottomuudestaan huolimatta kyennyt pitämään yllä säännöllistä lääkitystä.” Oli mulla aina sellanen pari purkkia. mutta ku sä oot asunnoton, sä et pysty mitään kantaan muuta. Semmonen pieni reppu selässä, jossa on vaihtovaatteet ja lääkkeet ja parranajovehkeet, hygieniaarvikkeet.”

Pelkkä asunnottomuus ei tuntunut vaikuttavan lääkityksen hoitamiseen, vaan enemminkin päihderiippuvuus. Jos päihderiippuvuus oli vahva, silloin sairauksista ei juuri piitattu ja se johti varomattomaan käytökseen niin kuin esim. suojaamaton seksi ja likaiset huumeneulat.

Asunnottomuus muuten vähensi kykyä pitää huolta puhtaudesta, lääkityksestä ja kaikin puolin normaalielämästä. Katuelämä lisäsi mahdollisuutta joutua itse rikoksen uhriksi ja sen lisäksi lisäsi mahdollisuutta itse joutua rikolliselle tielle. Myös muut kadulla asuvat olivat päihteiden

käyttäjiä, joten heihinkään ei voinut välttämättä luottaa. Eräs haastateltava kertoi, miten kaveri oli päästänyt hänet pyörätuolissa menemään mäkeä alas seinää päin.

Oma yrittäminen ja itsestä huolehtiminen oli tärkeää: Terveystieteiden tutkimuksessa katsottiin, että oma osuus on ratkaiseva. Asunnottomana ollessa oli erilaisia selviytymiskeinoja, joista oltiin tietoisia esim. paikat joista sai ilmaista lämmintä ruokaa. Kun ilmat olivat kylmiä, opittiin tietämään paikat, mihin voi mennä. Koska suurin osa asuntoloista oli päihtettäviä, osa haastateltavista joutui etsimään muita paikkoja, joissa viettää yönsä. Myös paikat joissa voi pe-seytyä ja sauna oli hyvä tietää. Osa haastateltavista korosti oman osuuden merkitystä ja sitä, että oppii kontrolloimaan itsensä. "Sanotaan näin, jos ihminen haluaa yrittää täällä näin, Hursti on keskiviikkona ja perjantaina, sitte rälläkkä on auki. Monta kiintopistettä, ku haluaa ottaa itseään niskasta kiinni." Sinänsä hyvistä paikoista ja mahdollisuuksista ei ole apua, jos on niin päihdetokkurassa, ettei voi käyttää niitä. Eräät haastateltavat korostivat valinnan merkitystä, että osaa ja on kykyä tehdä oikea ratkaisu. Sen lisäksi he arvostivat omaa osuuttaan kuntoutuksessa.

Oma aktiivisuus erottaa asunnottomatkin omiksi ryhmikseen. Aktiivisimmat pystyvät pitämään kohtalaisesti itsensä toimintakykyisinä ja huolehtimaan itsestään ja puhtaudestaan. Passiivisimmat makaavat päihdetokkurassa kykenemättä tekemään yhtään mitään.

Voimakas päihderiippuvuus vie aivan pohjalle: Alkoholin pitkäaikainen käyttö aiheuttaa masennusta ja monilla päihdeongelmaisilla on myös mielenterveysongelmia. Pahasti alkoholisoituneet ja syvästi masentuneet ovat melko pitkälle samassa tilanteessa. Kummallakin ryhmällä on suuria vaikeuksia tai mahdotonta yksin päästä eroon ongelmasta. Molemmat tarvitsevat ulkopuolisia tukitoimia, jotta he selviäisivät. Osa haastateltavista toivoi, että olisi mahdollisuuksia puuttua alkoholin ja huumeiden käyttöön jo heti alkuvaiheessa. "Mut sen pitäis olla sitten niinku jonkinlaista vähän niinku päihteen käyttöön puuttuttaisiin ennen kuin on liian myöhäistä." Osa huume- ja alkoholikoukkuun jääneistä henkilöistä ei tule koskaan kykeneväisiä huolehtimaan täysin itsestään, vaan tarvitsevat aina apua asumiseen ja muiden asioiden hoitamiseen. Masennuksen pahin vaara on itsemurha. Eräs haastateltavista kertoi hautoneensa itsemurhaa, kun sairasti masennusta, mutta onneksi kollega sai hänet muuttamaan mieltä.

Usko tulevaisuuteen :Pitkästä asunnottomuusjaksosta huolimatta joillakin haastateltavilla oli vielä uskoa tulevaisuuteen. Oltiin sitä mieltä, että kaikkea ei ole vielä menetetty ja kuntoutuminen on mahdollista. Eräs haastateltavista uskoi enemmän kannustuksen voimaan ja siihen, ettei koskaan kannata lakata yrittämästä.

7 Pohdinta

7.1 Opinnäytetyön eettisyys

Hyvän tutkimustavan mukaista on noudattaa korkeaa etiikkaa. Etiikka pohjautuu tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimaan ohjeistukseen hyvästä tieteellisestä tutkimuskäytännöstä. Tämän lisäksi eri ammattikuntia koskevat (esim. lääkäri, professori, lakimies) kyseisten alojen ammattieettiset säännöt. Eettiset normit myös suojelevat tutkijaa, koska ne kertovat mikä on tutkimustoiminnassa kiellettyä ja siten tutkija voi myös arvioida paremmin oman toiminnan eettisyyttä. Tieteelliset normistot ovat myös julkisia, joten niitä noudattamalla ei joudu vastuuseen työhönsä liittyvien asioiden osalta. Tiedeyhteisöt pyrkivät pitämään julkisuuskuvasa puhtaana ja heillä on omat sanktionsa, joilla uskottavuus saadaan säilytettyä (Hallamaa, Launis, Lötjönen & Sorvali 2006, 33 - 34)

Eettisen perustan ihmisiä koskevassa tutkimuksessa muodostaa ihmisoikeudet. Tutkittaville on selvitettävä tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja riskit (fyysiset ja psyykkiset), siten että he ymmärtävät ne. Sen lisäksi tutkimukseen suostuminen täytyy olla vapaaehtoista ja tutkittavilla on oikeus keskeyttää milloin tahansa ja kieltää itseään koskevan aineiston käytön myös jälkeensä. Tutkimuksiin osallistuvilla pitää taata hyvinvointi ja pitää huolta heidän oikeuksistaan ja ongelmat tulisi kartoittaa etukäteen. Tutkimustietojen on oltava salaisia, eikä niitä saa käyttää kuin sovittuun tarkoitukseen, eikä tutkimukseen osallistuvien identiteettiä saa paljastaa jollei siihen ole annettu lupaa. Tutkijan on oltava vastuuntuntoinen ja noudatettava sopimuksia, eikä tutkimuksen rehellisyyttä saa vaarantaa. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 128)

Noudattaaksemme tutkimuksessa eettisiä normeja valitsimme ne henkilöt, jotka pystyivät osallistumaan haastatteluihin. Tutkimukseen osallistumisen ehto oli päihteettömyys haastatteluaikana. Tämä oli edellytys, koska tutkimukseen osallistujan tulee ymmärtää oikeutensa ja osallistumisen merkitys sekä kysymysten sisältö. Koska perehtyneet ongelmiin etukäteen, päädyimme siihen, että haastattelut tehdään pääsääntöisesti aamuisin. Haastateltaville esiteltiin haastattelun kulku siten, että he tiesivät etukäteen mitä kysymykset koskevat. Tämän tutkimuksen aineistoa käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen ja tutkimusta koskeva oheismateriaali tuhoetaan työn valmistumisen jälkeen. Tutkimustulokset on käsitelty opinnäytetyössä siten, että henkilöitä ei ole millään tavoin tunnistettavissa.

7.2. Opinnäytetyön luotettavuus

Kylmän ja Juvakan (2007, 127.) mukaan tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa luotettavaa tietoa ja arvioinnilla pyritään selvittämään kuinka luotettava tutkimus on. Laadullisessa tut-

kimuksessa otanta on yleensä pieni ja siksi tilastolliset menetelmät eivät ole käytettävissä. Luotettavuuskriteerit laadullisessa menetelmässä perustuvat uskottavuuteen, vahvistettavuuteen, refleksiivisyyteen ja siirrettävyyteen.

Ensimmäinen kysymys oli asunnottoman omista vaikutusmahdollisuuksista asunnottomuuden ratkaisuun. Tulokseksi saatiin useita eri tekijöitä, joilla oli vaikutusta asunnottomaksi joutumiseen. Suurin yksittäinen tekijä, jolla oli vaikutusta asunnottomaksi joutumiseen, oli päihderiippuvuus ja sen passivoiva vaikutus. Tämä on aika odotettavissa oleva tulos, koska päihderiippuvuudesta kärsivä ihminen mieluummin hankkii päihteitä vieroitusoireisiin kuin maksaa vuokran. Kaikilla haastateltavilla oli jonkinasteinen riippuvuus joko alkoholiin tai huumeisiin. Päihteet vierottavat normaali asumisesta ja vuokrat jäävät helposti maksamatta. Myös pelkäävät se, että on päihdekoukussa usein johtaa asunnottomuuteen, naapureiden valitettua, vaikka vuokrat olisivatkin maksettu. Jos täysin päihteetön joutuu vuokratien vuoksi kadulle, hän saa helposti majoituksen asuntoloista, joissa vaaditaan päihteettömyyttä. Kaikilla tutkittavilla oli hyvin samanlainen kuva asunnottomaksi joutumisesta ja useat olivat joutuneet asunnottomaksi useammin kuin kerran. Asunnottomuusajanjakso oli myös kaikilla erityisen pitkä, joten he kaikki puhuivat samasta asiasta.

Vahvistettavuus ilmeni tässä siten, että tutkittavat vastasivat samansuuntaisesti kysymyksiin, vaikka eivät tienneet toistensa vastauksia. Tutkimustulokset ovat vahvistettavissa. Vahvistettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkijat voivat myöhemmin samojen kysymysten kohdalla päätyä vastaaviin tuloksiin. Esimerkiksi kysymykseen omasta terveydenhoidosta ja hyvinvoinnista, ovat muiden tutkijoiden tulosten mukaan samankaltaisia.

Refleksiivisyys oli kenties tutkimuksen vaikein osa käsitellä. Varsinkin ensimmäisiä haastatteluja tehtäessä jutun pitäminen aiheessa ei aina onnistunut. Samoin jotkut tarkentavat kysymykset eivät välttämättä olleet avoimia, vaan ehkä jopa johdattelevia, jolloin tutkijan oma näkemys saattoi vaikuttaa vastaukseen. Haastattelijoina emme ole kovin kokeneita. Haastatteluja litteroidessa huomasimme, että olisi ollut järkevää kysyä haastateltavalta samaa kysymystä, mutta ehkä eri näkökulmista riittävän monta kertaa. Tällöin saatu materiaali olisi ollut enemmän hyödynnettävissä olevaa ja tarkempaa tietoa.

Tutkimustulokset ovat siirrettävissä, koska opinnäytetyön haastattelut on tehty pääkaupunkiseudulla. Suurin osa Suomen asunnottomista on sijoittunut pääkaupunkiseudulle, joten myös tulokset ovat yleistettävissä tähän joukkoon. Ne asunnottomat, jotka majoilevat muissa pienemmissä kaupungeissa tai kunnissa, ei ole käytössään samanlaisia asunnottomien palveluita kuin pääkaupunkiseudulla. Osa tuloksista terveydenhoitoon ja asunnottomuuteen liittyvissä kysymyksissä on yleistettävissä, koska omalla aktiivisuudella ja päihteiden käytön intensiivisyydellä on suuri merkitys.

7.3 Tulosten tarkastelu

7.3.1 Asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseksi

Ensimmäinen kysymys käsitteli asunnottoman omia vaikutusmahdollisuuksia ja tuloksiksi saatiin oma osallistuminen, päihteettömyyden tavoittelu, uudelleenorientoituminen ja vastuuntunto, työn ja koulutuksen arvostus, itseluottamuksen puute ja asunnottomuus johtuu elämäntilanteesta.

Omaa osallisuutta pidettiin tärkeänä ja korostettiin sitä, että itse pitää tehdä oma osuus. Asunnottoman tulee haluta asua ja olla motivoituneisuutta. Lähes kaikilla haastateltavilla oli käsitys, että oma osallistuminen ja aktiivisuus ovat erittäin tärkeitä. Korhonen (2002, 9-26.) lähtee myös siitä olettamuksesta, asunnottomia on vaikea kuitenkaan vastentahtoisesti asuttaa.

Päihteettömyys nousi kaikilla esiin ensiarvoisen tärkeänä asiana asunnottomuuden poistamisessa. Suurimmalla osalla oli enemmän tai vähemmän päihdetaustaa, joka paitsi vei kauemmaksi normaalista asumisesta ja yhteiskunnasta, myös passivoi joka tasolla. Alkoholinkäyttö on "tauti", joka estää tehokkaasti asumista. (Lehtonen & Salonen 2008, 20). Jokainen haastateltava toi esille, että päihteettömyys on tärkeä ja tavoiteltava asia. Tähän myös ruotsalainen Swärd (2008, 15-22.) pyrkii kyseenalaistaessaan asunnottomien tukitoimet, joilla pyritään korjaamaan ensin asunnon tarve ennen päihdeongelman hoitamista. Osa haastateltavista oli myös sitä mieltä, että ensin pitäisi hoitaa pois päihdeongelma ja sitten vasta asuntoasiat. Ei ole mahdollista kantaa vastuuta asunnosta, jos juo. Osa oli sitä mieltä, että asunto olisi oltava ensin ja sitten vasta voisi keskittyä ongelmien ratkaisemiseen. Joka tapauksessa on helpompaa hoitaa päihdeongelmaa, jos on paikka, jossa asua.

Muutamalla haastateltavalla oli takanaan useampia vankilajaksoja, jotka vähensivät osittain asumisentarvetta. Voimakas päihderiippuvuus aiheutti sen, että vapautumisen jälkeen ei ensimmäisenä tullut mieleen asunnon hankkiminen, vaan päihteet. Lämmin vuodenaika ei tuonut välitöntä tarvetta asunnolle ja kaupunki tarjosi kuitenkin mahdollisuuksia ruokaan ja peseytymiseen. Tämä tuo esiin saman, jonka myös Korhonen (2002, 26.) ja Lehtonen ym. (2008, 36-115.) mainitsevat asunnottomuuden riskitekijöinä. Vankiloista vapaudutaan suoraan kadulle, koska ei ole paikkaa minne mennä. Asunnottomana ei pysytäkään päihteistä ja päihteet vievät jälleen kerran voiton.

Useat olivat sitä mieltä, että asuntoja oli tarjolla ja se oli mahdollista saada tiettyjen olosuhteiden vallitessa. Monikaan ei kuitenkaan uskonut itsellään olevan mahdollisuutta sellaiseen

tai uskoi mahdollisuuksiensa olevan pienet. Eräs haastateltavista jätti juomisen useampaan otteeseen ja aina sen jälkeen oli järjestynyt asunto. Lisäksi useissa asuntoloissa vaaditaan päihteettömyyttä ja se että juo, johtaa automaattisesti kaupungin vuokraojen häntäpäähän.

Uudelleen orientoituminen ja vastuuntunto nousivat esiin tutkimuksessamme olennaisena tekijänä. Yhtenä ratkaisuna haastateltavat pitivätkin tukiasuntojen määrän lisäämistä. Tästä olemme yhtä mieltä heidän kanssaan ja toteamme meidän omien tuloksien myös tukevan tätä seikkaa. Tuettu asuminen, jossa on mukana osaava henkilökunta, on heille oikea ratkaisu. Pitkäaikaisen asunnottomuuden jälkeen on vaikeaa orientoitua uudelleen asumiseen ja asunnon pitämiseen. Asumisen säännöt eivät ole heille itsestään selviä ja asumiseen tarvitaan tukea. Ei ole helppoa muistaa lukita asunnon ovi, koska sitä ei ole asunnottomana tarvinnut tehdä. Myös Lehtonen ja Salonen (2008, 32.) ovat sitä mieltä, että tukiasuntojen järjestämistä ja tukiasumista tulisi suosia asunnottomuuden poistamiseksi. Lisäksi tulisi olla riittävästi asumisen tukipalveluita. Asuminen koettaisiin näin ollen voimavarana ja se taas motivoisi päihteettömyyteen. Ammattitaitoisella ohjauksella ja sosiaalisella tuella on ratkaiseva merkitys palvelujen kuntouttavuuteen. (Lehtonen & Salonen 2008, 31.) Vastuuntuntoa pidettiin tärkeänä. Haastateltavien mielestä tulisi pitää huolta vuokranmaksusta kaikista muistakin velvoitteista. Pitää huolehtia asunnosta. Asuntoa osattiin arvostaa, kun sen vihdoinkin oli pitkän asunnottomuusjakson jälkeen saanut.

Työn ja koulutuksen arvostus toi esiin erilaisia näkemyksiä. Töiden katsottiin parantavan mahdollisuuksia palata normaaliin elämään. Kuitenkin yhteiskunta on muuttunut jo niin, ettei tarvetta kouluttamattomille kausityöläisille juuri ole. Koulutuksen otti esille vain yksi haastateltava ja hänkin epäili, että tuloksena olisi opiskelu kortistoon. Kouluttautuminen nähtiin hyödyttömäksi. Haastateltavista osa kuuluivat siihen ryhmään, jotka olivat joutuneet vankilaan maksamattomien sakkojen vuoksi. Vankilassa oli tehty töitä ja sitä pidettiin hyvänä. Työntekoa arvostettiin ja muutamissa haastatteluissa tuli ilmi, että olisivat valmiita työskentelemään jopa sosiaalietuutta vastaan. Tätä käytäntöä ei nykyään ole, että maksamattomat sakot muutettaisiin vankilatuomioiksi. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että nykyään vapautuvat vangit sopeutetaan yhteiskuntaan, jolloin ei enää vankilajakson jälkeen niin helposti jää asunnottomaksi. Asunnottomuuteen vaikuttava syy oli yhteiskunnan ulkopuolelle joutuminen. Työttömyys aiheuttaa syrjäytymistä ja ilman koulutusta on hankala saada töitä. Tämä on myös hyvin ymmärrettävä syy. Jos jo kotona saadaan sellainen malli, että juodaan eikä sitoutumista työhön tai opiskeluun synny, lähtee vieraantumisen yhteiskunnasta jo silloin. Voidaan yrittää jotain, mutta ei jakseta yrittää tarpeeksi, vaan lannistutaan ja etsitään ratkaisua kenties juomalla. Kun rajoja ei pystytä noudattamaan, joutuu helposti rikosten tielle ja sitä kautta rikoskierteeseen. Yhteiskunta tarjoaa paljon erilaisia mahdollisuuksia, mutta niistä ei ole tietoa tai ei ole voimavaroja hyödyntää niitä. Esimerkiksi opiskelu vaatii ponnisteluja, joihin asunnoton ei ole valmis tai ei usko kykenevänsä.

Itseluottamuksen puute juontaa juurensa varmasti jo varhaisemmasta lapsuudesta, mutta asunnottomuus ei varmasti sitä kohenna. Osalla haastateltavista oli jo niin huono itsetunto, että eivät uskoneet kykenevänsä muuhun kuin tuettuun asumiseen. Asunnottomien itsetuntoa on tutkinut myös kanadalainen (Shier 2010, 24) ja hän on todennut, että asunnottomilla ihmisillä monesti hyvin negatiivinen käsitys itsestään ja omasta minäkuvastaan. Shier tutkimuksissaan on tarkkaan kuvannut asunnottomuuden vaikutuksia ihmisen ulkoiseen olemukseen ja siihen, miten he katsoivat voivansa kehittyä ihmisinä. Zuffereyn ja Kerrin (2004, 347) haastatelluilla asunnottomilla naisilla on kokemuksia tarpeettomuuden tunteesta ja tunne, että heitä ei kaivattu missään. Asunnottomalta vaaditaan suuria ponnistuksia kerätä ne vähäisetkin itsetunnon rippeet, että voisi nousta asunnottomuuden ahdingosta.

Eräälle haastateltavista oli tarjottu asuntoa, mutta hän ei uskaltanut ottaa sitä vastaan, koska ei uskonut pärjäävänsä siellä. Asunnottomalla on niin sanottu marginalisoitunut identiteetti, johon kuuluvat jatkuva varuillaanolo, yksinäisyys, epävarmuus ja väkivalta. Marginalisoitunut identiteetti muotoutuu asunnottomalle syrjään jäämisten ja monenlaisten mitätöimisen kautta ja pahimmillaan tilanne johtaa täydelliseen henkiseen lamaan. Tällaiselle identiteetille on tyypillistä erityisesti etäisyys sellaisiin ihmisiin ja ihmissuhteisiin, joilta asunnottomalla olisi mahdollista saada tukea (Kantoluoto 2011, 77.). Asunnottoman elämää voi luonnehtia joka-päiväiseksi eloonjäämistäisteluksi, jolloin hän pyrkii vain selviämään hengissä seuraavaan päivään. Syy asunnottomuuteen voi olla omasta tilanteesta johtuva itsearvostuksen puute ja itseluottamuksen puute. Ei ole kykyä eikä halua taistella tiettyjen asioiden eteen, koska ei luota itseensä. Elämästä kenties puuttuvat onnistumisen kokemukset, jotka voisivat motivoida yrittämään. Itsetunnon puute ilmeni myös siten, etteivät he luota omiin kykyihinsä saada riittävästi tietoa yhteiskunnan tarjoamista tukitoimista ja mahdollisuuksista. Kirjassa Asunnottomuuden monet kasvot (Lehtonen & Salonen 2008, 29, 31.) on asunnottomuuden riskitekijöiksi mainittu muun muassa yhteiskunnallisen tuen ja sosiaalisten ongelmien ehkäisyn puute, jotka tutkimuksessammekin nousivat esille.

Asunnottomuus voi johtua elämäntilanteesta ja sen yllättävästä muuttumisesta. Myös Isolan ym. (2007, 200-203, 294-299.) sekä Lehtosen ym. (2008, 14-15.) mukaan asunnottomaksi voidaan joutua erilaisten yllättävien elämäntilanteiden, kuten avioeron, vuokrasopimuksen purkamisen, työttömyyden ym. itsestä riippumattomien syiden vuoksi. Asuntoa ei ole yrityksistä huolimatta onnistuttu saamaan ja asunnottomuudesta on kehittynyt pitkäaikaista. Eräs haastateltava oli eron vuoksi menettänyt asunnon, eikä hän ollut enää sen jälkeen kyennyt hankkimaan uutta.

7.3.2 Asunnottoman mahdollisuudet terveydenhoitoon ja hyvinvointiin

Toinen tutkimuskysymys käsitteli asunnottomuuden vaikutuksia terveydenhoitoon ja hyvinvointiin. Tuloksiksi saatiin toimiva sairaanhoito, kiinnostus terveyteen asunnottomuuden aikana, oma yrittäminen ja itsestä huolehtiminen oli tärkeää, voimakas päihderiippuvuus vei aivan pohjalle ja usko tulevaisuuteen.

Toimiva sairaanhoito: Haastateltavat henkilöt totesivat, että he olivat saaneet hyvää hoitoa joutuessaan sairaalaan hoidettavaksi ja asumisolosuhteilla ei sairaanhoidossa ole merkitystä. Suomessa ei ole samanlaista sairausvakuutus käytäntöä, kuin joissakin muissa maissa, vaan jokainen hoidetaan varallisuudesta ja elinolosuhteista riippumatta joutuessaan sairaalahoitoon. Kaikilla haastateltavilla oli jotain sairauksia ja he eivät juuri pääsääntöisesti käyttäneet terveyspalveluja. Kadulla passivoituu ja oma terveys ja sen hoitaminen menettää merkityksensä, ettei lääkäriin juurikaan lähdetä. Sairaalaan joutuu yleensä vasta sitten, kun on niin huonossa kunnossa, että muut huolestuvat ja toimittavat sinne. Tämä todetaan myös Helsingin Sanomien artikkelissa ”Pitkän Pennin Pekka” (19.6.2011, 12A.), että asunnottomana ei välitä terveydenhoidostaan ja hyvinvoinnistaan. Sairautta ei hoideta, koska ei muisteta. Monesti on jouduttu viemään ambulanssilla, kun sairaudenhoito ei ole ollut balanssissa.

Kiinnostus terveyteen asunnottomuuden aikana: Kaikilla haastateltavilla oli jonkunlainen sairaus ja pääsääntöisesti asunnottomuus vaikeutti sen hoitoa. Päihteiden käyttö on aiheuttanut riippuvuuden ja lääkityksen ottaminen on unohtunut kokonaan. Monissa asunnottomuustutkimuksissa on todettu, että asunnottomilla on paljon mielenterveys- sekä päihdeongelmia. (Lehtonen ym. 2008, 86 - 99; Korhonen 2002, 64 - 76.) Se on sanomattakin selvää, miten vaikeaa on päihdetokkurassa muistaa lääkkeiden ja terveyden merkitys. Muutama haastateltava oli asunnottomuudestaan huolimatta pystynyt hoitamaan lääkityksen. Pelkkä asunnottomuus ei siis välttämättä johda kaikkien kohdalla vaikuta sairauden hoitoon, vaan enemmänkin päihderiippuvuus. Päihderiippuvuus kuten huumeriippuvuus johtaa tyypillisiin sairauksiin (Hepatiitit, maksakirroosi ym.), joita esiintyy eniten päihdeongelmaisilla. Yksi haastateltavista puhui väkivallasta, jota joutui kohtamaan.

Oma yrittäminen ja itsestä huolehtiminen oli tärkeää: Asunnottomilla oli myös erilaisia selviytymiskeinoja. Terveydenhoidossa omaa osuudella katsottiin olevan merkitystä. Päihderiippuvuus rajaa kuitenkin Suomessa jonkin verran asunnottoman mahdollisuuksia esimerkiksi yöpymiseen väliaikaismajoituksissa, koska monissa vaaditaan päihteettömyyttä. Salminen (2008.) kertoo kirjassaan päihteettömyyden merkityksestä yöpaikan saamisessa. Hygieniasta yritettiin huolehtia: paikat joissa voi peseytyä ja sauna oli hyvä tietää.

Voimakas päihderiippuvuus vie aivan pohjalle: Alkoholin pitkäaikainen käyttö aiheuttaa masennusta ja monilla päihdeongelmallisilla on myös mielenterveysongelmia. Myös aiemmin saman ovat todenneet Lehtonen ym. (2008, 88 - 91.) ja Salminen (2008, 178 - 180.). Pahasti alkoholisoituneiden ja syvästi masentuneiden on vaikea päästä sairaudestaan yksin eroon ja ulkopuolista apua tarvitaan. Voimakas päihderiippuvuus vie ihmisen pohjalle, josta on hankalaa nousta. On todettu, että masennuksesta kärsivät päätyvät helpoimmin itsemurhaan. Päihderiippuvuus ja mielenterveysongelmat altistavat itsemurhille. Myös haastateltavilla oli ollut itse tuhoisia ajatuksia ja olivat miettineet itsemurhaa, joten riskit itsemurhan toteuttamiselle ovat melko suuret. (Heiskanen, T. Jorm, A. Kitchener, B. & Salonen, Kristina. 2008, 25 - 27.)

Erikoinen piirre haastateltaville oli se, että rankasta taustasta huolimatta heillä oli uskoa tulevaisuuteen. Kun ottaa huomioon pitkän asunnottomuuden ja asunnottomuudesta johtuvan itsetunnon alentumisen, on heillä kuitenkin ollut ajatus ja usko paremmasta tulevaisuudesta. Myös Zuffereyn ja Kerrin (2004, 347) mukaan asunnottomat naiset, jotka kertoivat oman arvontunnonpuutteistaan, suhtautuivat kuitenkin tulevaisuuteen valoisemmin. Usko tulevaan luo toivoa. Eräs haastateltavista uskoi kannustuksen voimaan ja siihen, ettei koskaan kannata lakata yrittämästä.

Tutkimuksen tulokset tukevat sitä, että asunnottomuudella on suora vaikutus omaan terveydenhoitoon ja hyvinvointiin. Yleisesti tutkimuksen mukaan todettiin, että jo olemassa olevat sairaudet pahenivat asunnottomuuden aikana ja lisäksi sairastuttiin sairauksiin, jotka johtuivat päihteiden käytöstä. Myös mielenterveysongelmia esiintyi haastateltavilla ja niiden vuoksi oltiin oltu jopa sairaalahoitossa. Asunnottomien mielenterveys- ja päihdeongelmien esiintyminen asunnottomilla on muidenkin tutkijoiden mukaan hyvin yleistä. Korhonen 2002, 12 - 23; Lehtonen ym. 2008, 14 - 23, 114 - 119.)

7.4 Tulosten merkitys, johtopäätökset ja jatkotutkimushaasteet

Tuloksia tarkastellessa tutkimuskysymyksiin on saatu vastaukset, jotka ovat melko odotettuja. Tuloksissa tuli esiin vahvana oma aktiivisuus ja päihteettömyyden merkitys. Olisiko siis järkevämpää lähestulkoon pakottaa päihteettömyyteen, esimerkiksi pakkohoidon keinoin kuin ensin asuttaa asunnon. Päihteidenkäyttö estää ja hankaloittaa normaalia asumista. On hankalaa motivoitua mistään, jos elämä on kamppailua päihderiippuvuuden kanssa. Toisaalta olisi parasta jo ennalta ehkäistä asunnottomuutta, koska riskitekijät ovat tiedossa. Asunnottomana on hankalaa pitää huolta omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan. Asunnottomuus myös asettaa erityisiä haasteita terveydenhuollossa. Joka tapauksessa asunnottoman pitkäaikaisasunnottomuus tulee yhteiskunnalle hyvin kalliiksi ja siksi asunnottomuusongelma tulisi yhteiskunnallisistakin syistä ratkaista. Tuki- ja asumispalveluita asunnottomille on joka tapauksessa liian vähän ja ilman tukeakaan he eivät todennäköisemmin pärjää. Jos PAAVO II -hanke

toteutuisi ja kaikki asunnottomat pystyttäisiin asuttamaan, olisivat kustannussäästöt vuositasolla vähintäänkin 54,4 miljoonaa euroa. Jos noudatettaisiin vain asuttamisen periaatetta, eivät asunnottoman kiinnostuminen omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan todennäköisemmin muuttuisi, koska päihteettömyys vie mielenkiinnon toisaalle.

Jatkotutkimushaasteina voitaisiin nähdä asunnottoman asuttamisen ja pakkohoidon tuomien etujen tutkiminen ja mahdolliset hyödyt suhteessa haittoihin. Vaikka pakkohoito on mahdollista silloin kun ihminen on selkeästi vaaraksi itselleen, ongelmaksi tulisi kuitenkin päihteitä käyttävän asunnottomankin itsemääräämisoikeus. Yksilön vapauden rajoittaminen on oikeusvaltiossa hyvin rajattua ja lailla säädeltyä. Työn merkitystä olisi järkevää tutkia asunnottoman elämänlaadun parantamiseksi, sekä päihteettömyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Lähteet

- Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: Gummerus
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (2011) Asunnottomat 2010. Selvitys 4/2011.
- Hallamaa, J. Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. 2006. Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Heiskanen, T, Jorm, A. Kitchener, B. & Salonen, Kristina. 2008. Käsikirja. Mielenterveydestä ja ensiavusta. 2.painos. Helsinki: Edita Prima
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Häkkinen, A. 2005. Kiertäminen, kulkeminen ja muukalaisuuden kohtaaminen 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun maalaisyhteisöissä. Teoksessa Häkkinen, A & Pulma, P & Tervonen, M (toim.) Vieraat kulkijat - tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Historiallinen arkisto 120. 226 - 229.
- Häkkinen, A & Peltola, J. 2005. Suomalaisen "alaluokan" historia. Köyhyys ja työttömyys Suomessa 1860-2000. Teoksessa Häkkinen, A & Pulma, P & Tervonen, M (toim.) Vieraat kulkijat - tutut talot. Näkökulmia etnisyyden ja köyhyyden historiaan Suomessa.), Historiallinen arkisto 120. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 48 - 86.
- Isola, A-M, Mikkonen, J & Larivaara, M. 2007. Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Helsinki: Otava
- Johnson, G & Chamberlain, C. 2008. Homelessness and Substance Abuse: Which Comes First? Australian Social Work Articles: 61(4), 342 - 356
- Kantoluoto, A. K. 2011. Kertomuksia asunnottomuudesta. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma.
- Korhonen, E. 2002. Asunnottomuus Helsingissä. 2002:4. Helsingin kaupungin tietokeskus 2002. Tutkimuksia.
- Kärkkäinen, S-L & Hannikainen, K & Heikkilä, I.1998. Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää. Aiheita 8/ 1998. Helsinki: Stakesin monistamo
- Lehtonen, L & Salonen, J. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Helsinki: Edita Prima Oy
- Nuorteva, J: Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä. 2008. Helsingin yliopisto. Sosiaali etiikka. Pro gradu- tutkielma.
- Näsänen, M & Karvonen, J. 2006. Suomen laki I. Helsinki: Talentum. Lakimiesliiton Kustannus.
- Ojanen, T. 2009. Johdatus perus- ja ihmisoikeusjuridiikkaan. Helsinki: Yliopistopaino.
- Salminen, M. 2008. Sadan vuoden inhimillisyys. Pelastusarmeija kovaosaisten auttajana. Helsinki: Otava
- Savolainen, K. Sosiaalityö toivon luoja. 2011. Yhteisösuuntautunut toimintakulttuuri mielenterveyden edistämiseksi. Teoksessa Ruuskanen, P. & Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.) Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. UNIpress, 775 - 820.

Setälä, M. 2003. Demokratian arvo. Teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus.

Shier, L., Jones, M. E. & Graham, J. R. 2010. Perspectives on Employed People Experiencing Homelessness of Self and Being Homeless: Challenging Socially Constructed Perceptions and Stereotypes. *Journal of Sociology and Social Welfare* XXXVII.

Swärd, H. 2005. Hemslöshet. 2.painos. Stockholm: Studentlitteratur AB.

Taipale, I. 2007. Koetut teokset. Helsinki: Hakapaino.

Toppinen, T. P. 2003. Deliberatiivinen demokratia ja erilaisuuden haaste. Pro gradu- tutkielma. Helsingin yliopisto.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Zufferey C & Kerr, J. 2004. Identity and Everyday Experiences on Homelessness. Some Implications for Social Work. *Australian Social Work*.

Lehtiartikkelit

Nurmi, K. 2012. Nuorten asunnottomuus lisääntyy Espoossa. *Länsiväylä* 17.10.2012 , 4.

Peltomäki, T. 2011. Pitkän pennin Pekka. *Helsingin Sanomat*. 19.6.2011, Kotimaa, A12.

Pyhäranta, O. 2011. Isot kaupungit puolittivat pitkäaikaisasunnottomuuden. *Helsingin Sanomat*. 10.10.2011, Kotimaa, A8.

Internetlähteet:

Asunto ensin -hanke. <http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin> Luettu 26.6.2011.
ARA:n raportti. <http://www.ara.fi/download.asp?contentid=18440&lan=FI>. Luettu 2.11.2011.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta. Sivusto päivitetty 13.10.2010.
<<http://www.ara.fi/default.asp?contentid=15806&lan=FI>> Luettu 26.6.2011.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA :n verkkosivut. 22.8.2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. <http://www.ara.fi/default.asp?node=1725&lan=fi>. Luettu 26.9.2012.

Asunto ensin -hanke. <http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin> Luettu 26.6.2011.

Asunto Ensin- hanke verkkosivut. 31.7. 2012. http://www.socca.fi/asunto_ensin/

FEANTSA. European Typology 2010. European Typology on Homelessness and Housing Exclusion. <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=484> Luettu. 3.2.2012

FEANTSA. ETHOS - European Typology of Homelessness and housing. http://feantsa.horus.be/files/freshstart/EU_Docs/Social_Inclusion/2010/23062010_feantsa_europe2020_en.pdf Luettu.3.2. 2012.

FEANTSA:n raportti. <http://www.feantsa.org/code/en/hp.asp> Luettu 3.2.2012

Tilastokeskus. Asunnottomuustilastot 2011. <http://www.stat.fi/meta/kas/asunnoton.html>. Luettu 3.11.2011.

Rakennuslehti. 16.2.2012. Verkkajulkaisu. Asunnottomuus lisääntyi pääkaupunkiseudulla viime vuonna. Suomen Rakennuslehti Oy.
<http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/kiinteistot/27555.html> Luettu 30.3.2012.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (Viitattu 05.01.2012).
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html

Vailla vakinaista asuntoa ry. (Vva ry.) verkkosivut. <http://www.vvary.fi> Luettu 23.11.2011

Ympäristöministeriö. Asumistilastot.
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=80707&lan=fi>. Ympäristöministeriön asumistilastot. Luettu 7.5.2012

Finlex. Perus- ja ihmisoikeudet. <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=suomen-perustuslaki> Luettu 3.2.2012

Ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=400613&lan=fi>. Luettu 15.12.2011

Liitteet

Liite 1

Taulukko1 FEANTSA:n ETHOS-luokittelu, asunnottomuuden määrittely

		Operational category		Living situation	Generic definition
Roof less	1	People living rough	1.1	Public space or external space	Living in the streets or public spaces, without shelter that can be defined as living quarters.
	2	People living in emergency accommodation	2.1	Night shelter	People with no-usual place of residence who make use of overnight shelter, low threshold shelter.
Houseless	3	People in accommodation for the homeless	3.1 3.2 3.3	Homeless hostel Temporary accommodation Transitional supported accommodation	Where the period of stay is intended to be short-term
	4	People in women's shelter	4.1	Women's shelter accommodation	Women accommodated due to experience of domestic violence and where the period of stay is intended to be short-term
	5	People in accommodation for immigrants	5.1 5.2	Temporary accommodation/reception centers Migrant workers accommodation	Immigrants in reception or short term accommodation due to their immigrant status
	6	People due to be released from institutions	6.1 6.2 6.3	Penal institutions Medical institutions Children institutions/homes	No housing available prior to release Stay longer than needed due to lack of housing No housing identified (e.g. by 18 th birthday)
	7	People receiving long-term support (due to homelessness)	7.1 7.2	Residential cares for older homeless people Supported accommodation for formerly homeless people	Long stay accommodation with care for formerly homeless (normally more than one year).
Insecure	8	People living insecure accommodation	8.1 8.2 8.3	Temporarily with family/friends No legal (sub)tenancy Illegal occupation of land	Living in conventional housing but not the usual or place of residence due the lack of housing Occupation of dwelling with no legal tenancy illegal occupation of a dwelling. Occupation of land no legal rights
	9	People living under threat of eviction	9.1 9.2	Legal orders enforced (rented) Re-possession orders (owned)	Where orders for eviction are operative. Where mortgagee has legal order to re-possess
	10	People living under threat of violence	10.1	Police recorded incidents	Where police action is taken to ensure place of safety for victims of domestic violence.
Inadequate	11	People living in temporary/non-conventional structures	11.1 11.2 11.3	Mobile homes Non-conventional buildings Temporary structure	Non intended as place of usual residence Makeshift shelter, shack or shanty Semi-permanent structure hut or cabin
	12	People living in unfit housing	12.1	Occupied dwellings unfit for habitation	Defined as unfit habitation by national legislation or building regulations.
	13	People living extreme overcrowding	13.1	Highest national norm of overcrowding	Defined as exceeding national density standard for floor space or useable rooms.

Liite 2

Alaluokka ja yläluokka kysymykseen asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseksi.

Alaluokka	Yläluokka
Omat vaikutusmahdollisuudet asuntoon.	Oma osallistuminen
Oma aktiivisuus on tärkeää.	
Käsitys asuntotarjonnasta ja asunnon saamisesta	Päihteettömyyden tavoittelu on tärkeää, koska käyttö johtaa yhteiskunnan ulkopuolelle
Päihteidenkäyttö aiheuttaa ongelmia	
Päihteettömyyttä pidetään tärkeänä	
Tottuminen asunnottomuuteen.	
Ei koe olevansa osallinen yhteiskunnassa	Uudelleen orientoituminen ja vastuunotto
Asennemuutos ja itsensä hyväksyminen	
Alkaa tuntea vastuuta jostakin	Työn ja koulutuksen tärkeys
Työn ja koulutuksen arvostus ja merkitys	
Oma voimattomuuden tunne ja kyvyttömyys	Itseluottamuksen puute johtaa ulkopuolisen avun tarpeeseen.
Kokemus ulkopuolisen avun tarpeesta	
Erotilanne johti asunnottomuuteen	Asunnottomuus johtuen elämäntilanteesta

Liite 3

Alaluokka ja yläluokka kysymykseen asunnottoman terveydenhoidosta ja hyvinvoinnista asunnottomuuden aikana.

Alaluokka	Yläluokka
Terveyspalvelut toimivat asunnottomuuden aikana	Toimiva sairaanhoito
Terveys ei kiinnosta asunnottomuuden aikana	Terveys ei kiinnostanut asunnottomuuden aikana ja yleensä terveydentila laski
Terveydentilan lasku asunnottomuuden aikana	
Sairauksia tuli asunnottomuuden aikana	
Oli myös uskoa tulevaisuuteen	Toivoa ei oltu menetetty
Voimakas päihderiippuvuus on vaikea hallita	Voimakas päihderiippuvuus vie aivan pohjal- le
Pahasti alkoholisoituneet henkilöt	
Itsestä huolehtiminen koettiin tärkeäksi	Oma yrittäminen ja itsestä huolehtiminen oli tärkeää, suuret erot huolehtimisissa
Oman yrittämisen ja elämänhallinnan merkitys	
Lääkityksestä huolehtiminen vaihteli asunnottomuuden aikana	

Liite 4

HAASTATTELUKYSYMYKSET

1. Oheistiedot:
 - nimi, ikä, sukupuoli
2. Asunnottoman omat vaikutusmahdollisuudet asunnottomuuden poistamiseen
 - Kuinka kauan olet ollut asunnoton?
 - Mitkä ovat mielestäsi asunnottomuuteesi johtaneet syyt?
 - Oletko voinut aikoinaan vaikuttaa tilanteisiin, jotka johtivat siihen, että sinusta tuli asunnoton?
 - Onko yhteiskunnalla mielestäsi olemassa keinoja, joilla voidaan vaikuttaa
 - a.) olemassa olevaan asunnottomuuteen?
 - b.) asunnottomaksi joutumiseen?
3. Asunnottoman terveydenhoito
 - Miten asunnottomuus on vaikuttanut terveydentilaasi?
 - Miten asunnottomana voit pitää huolta hyvinvoinnistasi?